

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**VPLIV VHODNIH TUJIH NEPOSREDNIH INVESTICIJ NA
ZUNANJO TRGOVINO KITAJSKE**

Ljubljana, november 2003

GREGOR RIJAVEC

Izjava

Študent _____ izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD.....	1
2. GOSPODARSKI POLOŽAJ KITAJSKE	2
2.1 Kratek pregled kitajske zgodovine	2
2.2 Geografske danosti	3
2.3 Gospodarske razmere	4
2.3.1 Gibanje BDP.....	5
2.3.2 Gibanje inflacije	7
2.3.3 Trg delovne sile	9
2.3.4 Gibanje deviznega tečaja.....	10
3. LIBERALIZACIJA ZUNANJE TRGOVINE IN KAPITALSKIH TOKOV	11
3.1 Vstop Kitajske v WTO	11
3.2 Zunanjetrgovinska liberalizacija.....	12
3.3 Liberalizacija kapitalskih tokov.....	13
3.3.1 Kapitalske omejitve za pritek domačega kapitala med regijami.....	16
4. ANALIZA KITAJSKE ZUNANJE TRGOVINE IN TOKOV TUJIH NEPOSREDNIH INVESTICIJ	19
4.1 Kitajska zunanja trgovina	19
4.1.1 Obseg in struktura kitajske zunanje trgovine	19
4.1.2 Ilegalna trgovina.....	22
4.1.3 Posebne ekonomske cone	24
4.2 Tuje neposredne investicije	26
4.2.1 Opredelitev kapitalskih tokov.....	26
4.2.2 Rast in pomen tujih neposrednih investicij	29
4.2.3 Strukture TNI.....	31
4.2.4.1 Regionalna struktura TNI.....	31
4.2.4.1.1 Hong Kong	31
4.2.4.2 Sektorska in geografska struktura NTI.....	33
5. POMEN TNI ZA ZUNANJO TRGOVINO KITAJSKE	34
5.1 Teoretična izhodišča o povezanosti tokov TNI in zunanje trgovine	34
5.2 Vpliv vhodnih TNI na zunanjo trgovino Kitajske	37
6. SKLEP	41
LITERATURA	44
VIRI	46
PRILOGE	

1. UVOD

Kitajsko gospodarstvo se od sredine devetdesetih let 20. stoletja uvršča med najhitreje rastoča gospodarstva na svetu, saj njene stopnje gospodarske rasti v zadnjih petih letih v povprečju dosegajo 8% letno rast. K temu je odločilno pripomogla zunanja trgovina, katere liberalizacija poteka že vse od reform leta 1978, njen obseg pa se je znatno povečeval od leta 1993 dalje. V prihodnosti lahko pričakujemo še večji obseg mednarodne menjave med Kitajsko in tujino, kot posledica kitajskega vstopa v svetovno trgovinsko organizacijo (World Trade Organization, v nadaljevanju WTO) v letu 2001. Vstop v WTO je z vidika kitajskega gospodarstva pomemben zaradi večje liberalizacije, posledice pa bo imel tudi za svetovno gospodarstvo, saj lahko pričakujemo, da bodo cenovno konkurennejši izdelki preplavili svetovni trg.

Struktura kitajske zunanje trgovine je v zadnjem času pritegnila veliko zanimanja ekonomistov, saj znaten del le-te poteka preko podjetij v tuji lasti. Kitajska je zaradi velikega tržišča in poceni delovne sile postala zaželen cilj naložb z vsega sveta, opazen je tudi visok delež naložb iz sosednjih azijskih držav.

Namen diplomskega dela je pojasniti vpliv vhodnih¹ tujih neposrednih investicij v kitajski zunanji trgovini ter ugotoviti vzroke za visok obseg. Tuje neposredne investicije so zagotovo eden od virov kitajske gospodarske rasti. Pojavljajo se vprašanja, ali so na Kitajskem le-te v komplementarnem ali substitucijskem odnosu z zunanjo trgovino, v katere panoge so usmerjene, ter njihov namen (ali gre za izkoriščanje stroškovnih prednosti ali velikega potenciala kitajskega trga).

V drugem poglavju je predstavljena Kitajska z družbenopolitičnega in ekonomskega vidika. Na kratko je predstavljena bogata kitajska zgodovina, kjer lahko razberemo vzroke nezaupanja tujcem. Pri gospodarskih razmerah je predstavljena rast BDP, rast cen, trg delovne sile ter gibanje deviznega tečaja.

Kitajska je od decembra 2001 polnopravna članica svetovne trgovinske organizacije. V tretjem poglavju so predstavljeni vzroki za članstvo ter liberalizacija na zunanjetrgovinskem ter kapitalnem področju kot pogoj za članstvo.

V četrtem poglavju je najprej predstavljena kitajska zunanja trgovina, povečevanje njenega obsega zadnjih dvajset let dvajsetega stoletja in najpomembnejši trgovinski partnerji. Vse večji problem na Kitajskem je tudi ilegalna trgovina, ki je odraz netransparentnosti delovanja ter podkupljivosti kitajskih oblasti. Kitajska posebnost so tudi t.i. posebne ekonomske cone kot nekakšni laboratoriji s posebnimi ugodnostmi za privabljanje naložb z vsega sveta.

---

¹ Naložbe v posamezno državo

Drugi del četrtega poglavja je namenjen tujim neposrednim investicijam, njihovemu pomenu za Kitajsko, njihovi strukturi po proizvodih, izvoru in cilju (po sektorjih in geografskih področjih).

Peto poglavje je namenjeno sintezi tujih neposrednih investicij in zunanje trgovine. V prvem delu je opredeljen teoretični vidik povezave tujih neposrednih investicij in zunanje trgovine, v drugem delu pa aktualno stanje na Kitajskem, podkrepjeno z nekaterimi študijami.

Sklepni del vsebino na kratko povzema in jo zaključuje.

2. GOSPODARSKI POLOŽAJ KITAJSKE

2.1 Kratak pregled kitajske zgodovine

Kitajska civilizacija se je domnevno začela z dinastijo Xia (2200-1799 pr. n. š.), dinastije pa so se na vladajočem položaju menjavale vse do devetnajstega stoletja. V tem dolgem obdobju se je izoblikoval podcenjevalen odnos do tujcev in trgovine, čeprav je v srednjem veku beneški trgovec Marco Polo med svojimi potovanji navezal stike s Kitajsko ter spodbudil trgovino z Evropejci.

Razmere so se zaostriale v dobi kolonializma, ko so Britanci, Portugalci in Nizozemci zasedli sosednja ozemlja ter ropali priobalne vasi in trgovske ladje. V devetnajstem stoletju je imela Kitajska zaradi uvoza opija od Vzhodnoindijske družbe velik primanjkljaj v trgovinski bilanci. Vladajoča oblast je uvoz opija prepovedala, vendar do tega zaradi skorumpiranosti državnih uradnikov in majhnih trgovcev ni prišlo. Naraščajoče napetosti so se sprevrgle v dveletno opijsko vojno (1840-1842), ki sicer ni zahtevala veliko žrtev, vendar je morala zanjo Kitajska plačati visoko ceno, saj so morali odpreti pet svojih pristanišč za trgovanje z opijem, predvsem pa so se morali odpovedati Hong Kongu². Sledila je druga opijska vojna, tudi tokrat so bili Kitajci poraženci, takrat se je še bolj kot prej prijela ideja o škodljivosti trgovine in sovraštvo do tujih kolonialistov (Šutić, 2002, str. 2), saj so le-ti Kitajsko povsem podvrgli svojim interesom³.

---

² Hong Kong je kot posledica kitajsko-britanske pogodbe iz leta 1842 (Fung, 1996, str. 4) 1. julija 1997 spet prišel pod kitajsko oblast, vendar še vedno ostaja ločeno carinsko območje in ločena članica GATT ter kasneje WTO (v skladu z geslom »ena država, dva sistema«), v zadnjem času pa se pojavlja močno nezadovoljstvo s političnim vodstvom, ki neizprosno vlada v skladu z navodili iz Pekinga.

³ Kitajska se je takrat morala povsem odpovedati Tajvanu, danes imajo Tajvan za svoje ozemlje, medtem ko naj bi bil ta otok neodvisen. Njegovo neodvisnost podpirajo tudi ZDA s prodajo vojaške opreme Tajvanu, kar je eden od virov napetosti med Kitajsko in ZDA (Economist, The Taiwan Card, 2003).

Leta 1911 so mladi intelektualci, ki so se šolali na zahodu, z revolucijo odpravili cesarstvo, Kitajska je postala republika, njen prvi predsednik je bil Sun Jat-Sen. Med prvo svetovno vojno je hotela Japonska spremeniti Kitajsko v svoj protektorat, vendar se zaradi pritiska zahodnih sil, ki so imele enake interese, to ni zgodilo. Kitajska je v vojno stopila na strani antantnih sil (pod pritiskom ZDA) in ob koncu vojne tudi računala, da bo z udeležbo na mirovni konferenci dosegla umik Japoncev s svojega ozemlja. Vendar do tega ni prišlo, saj sta jo Velika Britanija in Francija izigrali, kar je povzročilo velike neredne in vzpon močnega nacionalističnega gibanja, ki je zatrlo trgovanje z zahodom (Repe, 1995, str. 16).

Po dolgi državljanski vojni (med nacionalisti in komunisti) in izvedbi revolucije je bila leta 1949 na Kitajskem ustanovljena ljudska republika, državo je vodila komunistična partija, njen predsednik je postal Mao Ze Dong. Prišlo je do obnove gospodarstva ter do obsežne kmetijske reforme, kjer so med leti 1950 in 1953 tristo milijonov kmetov razdelili zemljo. Kitajska industrializacija je najprej potekala v petletkah po sovjetskem vzoru, kasneje pa so dodali svojo posebnost, t.i. Veliki skok naprej, s katerim naj bi pospešili razvoj težke industrije (ljudje naj bi v improviziranih domačih delavnicah proizvajali industrijske izdelke). Ker se taka prisilna industrializacija ni najbolje obnesla, je komunistični partiji padel ugled, zato je sledila velika politična čistka pod imenom Kulturna revolucija, katere bistvo je bil popolni egalitarizem in odprava tradicionalne kitajske kulture.

Po Maovi smrti leta 1976 so se v kitajski politiki opazila nihanja med liberalizmom (uvedba reform leta 1978) in neizprosnim vladanjem partije, ki se ni želela odpovedati oblasti. Leta 1989, ko je bilo jasno, da so vzhodnoevropskemu socializmu po sovjetskemu vzoru šteti dnevi, so se podobne težnje po reformah in po menjavi oblasti pojavile tudi na Kitajskem, kjer pa so bile kruto zadušene s strani vojske, ki je na pekinškem trgu Tien Anmen (Nebeški mir) pobila okoli 2.000 protestnikov.

V naslednjih letih je Kitajska sicer močno odprla svoja vrata tujemu kapitalu, začel se je njen gospodarski vzpon, vendar partija ni omehčala svojih ideoloških stališč in kot kaže, jih tudi še nekaj časa ne bo.

2.2 Geografske danosti

Ljudska republika Kitajska (v originalu *Zhonghua Renmin Gongheguo*, v nadaljevanju Kitajska) je po površini četrta največja država na svetu, saj njeno ozemlje⁴ obsega kar 9.596.960 km² (večje so le še Rusija, Kanada in ZDA). Po številu prebivalstva pa je na prvem

---

⁴ Upošteva se kopensko ozemlje in teritorialno morje, prav tako Kitajska kot svoje ozemlje upošteva otok Tajvan.

mestu, saj na Kitajskem živi približno 1,281 milijarde ljudi (ocena za julij 2002), na drugem mestu je Indija s približno milijardo prebivalcev. (CIA World Factbook).

Na Kitajskem lahko zasledimo skoraj vse možne podnebne pasove, od tropskega podnebja na jugu, do subarktičnega podnebja na severu. Njeno ozemlje je pretežno gorato, veliko je visokih planot, na zahodu so pogoste puščave, na vzhodu pa ravnine in izlivi večjih rek. Zaradi rodovitne zemlje je večina prebivalstva naseljena na jugovzhodnem delu države, med prebivalstvom prevladujejo Kitajci (93%), ostalo so manjšine. Prebivalstvo v povprečju raste po letni stopnji 0,90%, povprečna življenjska doba pa je 69,83 let (United Nations Population Fund).

Kitajska ima bogate zaloge rudnin kot so premog, živo srebro, kositer, volfram, antimon, svinec, cink in uran, prav tako pa načrpa največ nafte in zemeljskega plina na daljnem vzhodu (kljub temu je Kitajska neto uvoznica nafte. Je namreč tretja največja svetovna porabnica nafte za ZDA in Japonsko (On a roll, 2000, str. 57)). Predvsem pa je treba omeniti njen vodni potencial, največji na svetu, ki bo od leta 2009 še bolj izkoriščen zaradi končanja gradnje jezu Treh sotesk⁵.

Industrializacija na Kitajskem pa zahteva velikanski davek na okolje. Tako je zaradi odvisnosti od uporabe premoga zrak postal močno onesnažen (posledice so učinek tople grede, povečana koncentracija žveplovega dioksida ter kisli dež), na severu je vedno bolj opazno pomanjkanje vode, drugod je voda onesnažena zaradi nenadzorovanega ravnanja z odpadki. Zaradi potreb industrije in kmetijstva je prišlo do krčenja gozdnih površin ter erozije zemlje. Naravnost katastrofalne posledice pa naj bi se pojavile z delovanjem zgoraj omenjenega jezu Treh sotesk. Samo za potrebe gradnje jezu je bilo potrebno izseliti skoraj 2 milijona ljudi. Ob delovanju elektrarn bo voda zalila 28.000 hektarov kmetijskih in drugih površin, pojavlja pa se nevarnost zemeljskih plazov, izumrtja nekaterih avtohtonih živalskih vrst in spremembe ekosistema ter možnost izbruha nevarnih bolezni ob poplavljanju, saj se reka nahaja v subtropskem podnebnem pasu (zaradi neustreznih zdravstvenih razmer je letos na Kitajskem izbruhnila epidemija virusa SARS, ki se je razširil po vsem svetu).

2.3 Gospodarske razmere

V času splošne gospodarske recesije Kitajska velja za nekakšno izjemo, ki kljubuje trendom. Niti azijska finančna kriza ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja na Kitajskem ni pustila

---

⁵ Jez na reki Yangtze (tretja najdaljša svetovna reka, 5.990 km) naj bi po predvidevanjih proizvajal 18,2 gigavata električne energije letno, uporabljenih naj bi bilo 26 700-megavatnih turbin (moč vsake turbine je enaka moči srednje velike jedrske elektrarne), zaposlenih naj bi bilo 20.000 ljudi. (http://www.wikipedia.org/wiki/Three_Gorges_Dam).

hujših posledic. Razcvet kitajskega gospodarstva so omogočile gospodarske reforme, ki so jih sprejeli decembra 1978 na tretjem plenarnem zasedanju CK Partije pod vodstvom Denga Xiaopinga (Ota, 2001, str. 2).

Zaradi močnega položaja Partije je na Kitajskem velik delež podjetij v državni lasti. Ta podjetja ne poslujejo učinkovito, zaradi povezav s Partijo imajo določene ugodnosti (dosti lažji dostop do bančnih posojil) in nasplošno ovirajo gospodarski razvoj države. Članstvo Kitajske v WTO bo na tem področju zagotovo pomenilo hude težave, saj bo ekonomska logika prostega trga pometla z državno vodenimi podjetji, ki se jim do sedaj za svojo prihodnost ni bilo treba bati. Vseeno je opazen napredek v tej smeri, saj se delež podjetij v državni lasti v celotnem proizvodu (outputu) Kitajske vztrajno zmanjšuje. Leta 2001 je znašal približno le še eno četrtno, vendar pa je v državni lasti večina kapitalsko intenzivnega sektorja, ki je finančno zelo zahteven.

Kitajska se je po sovjetskem vzoru v dvajsetem stoletju odločila za masovno industrializacijo. Še pred reformami leta 1978 je imela industrija visok delež v kitajskem BDP, kar je bilo nenavadno, saj je bila večina delovne sile zaposlena v kmetijstvu. V zadnjem času pa se zaradi odprtosti gospodarstva vse večji pomen pripisuje kapitalsko visoko intenzivnim panogam (npr. telekomunikacije, mikroelektronika) ter storitvenemu sektorju.

Ena od značilnosti kitajskega gospodarstva so razlike med notranjostjo in obalnimi provincami. Zaradi neugodnih naravnih razmer (puščave, gorovja) se v notranjosti države kmetijstvo ni moglo razviti, prav tako je prebivalstvo tam redko naseljeno. Ravno obraten položaj pa je v obalnih provincah in v porečju treh velikih rek, kjer je največja gostota prebivalstva. V obalnih mestih so pomembna trgovska središča (Šanghaj, Hong Kong) ter posebne ekonomske cone (glej podpoglavje 4.1.3). Prav tako je v tamkajšnjih podjetjih največja koncentracija tujega kapitala. Obalne province dosegajo znatno višje stopnje rasti kot province v notranjosti. Eden od ciljev devete petletke, ki se je začela leta 1996, je bil prav zmanjševanje razlik med notranjostjo in obalnim področjem.

2.3.1. Gibanje BDP

Strokovnjaki ocenjujejo Kitajsko kot eno najhitreje rastočih gospodarstev⁶, saj v zadnjih letih kitajski bruto domači proizvod raste po izjemno visokih stopnjah. Kitajska je v obdobju 1990-1995 dosegala kar 8,7% povprečno stopnjo rasti (glej tabelo 1, Yeh), kar je daleč presevalo vse države v razvoju in tudi visoko razvite države kot sta ZDA in Japonska, ki sta v obdobju

---

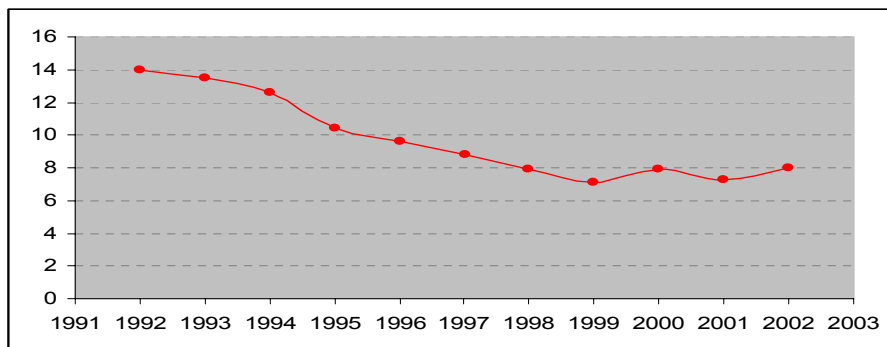
⁶ Kitajska je sicer že bila gospodarska velesila: v desetem stoletju našega štetja je bila na prvem mestu po kriteriju dohodka na prebivalca, prav tako je leta 1820 delež Kitajske v svetovnem BDP znašal 32,4%, kar jo je tudi takrat postavilo na prvo mesto (Hu, 2001, str. 2).

med leti 1990 in 1998 dosegali povprečni stopnji rasti 2,9% oziroma 1,3%. Vzrok za tako visoko rast na Kitajskem naj bi bil v uspešnem izvajanju gospodarskih reform, ki jih pospešujejo tudi TNI (leta 1993 je stopnja gospodarske rasti znašala 14% letno kot posledica gospodarskih reform) (Yeh, 2001, str. 3).

Ob koncu tisočletja so se stopnje rasti znižale (glej Sliko 1), to lahko pripišemo strukturnim spremembam in obratu gospodarskega cikla, ne pa zunanjim šokom, čeprav je azijska finančna kriza povzročila apreciacijo kitajske valute⁷ glede na valute sosednjih držav. To je posledično vplivalo na manjšo konkurenčnost na svetovnem trgu in manjši kitajski izvoz. Poleg tega pa je prišlo še do enega, za kitajsko prav tako neugodnega učinka: ker so cene premoženja v sosednjih državah, denominirane v ameriških dolarjih zaradi deprecijacije valut sosednjih držav padle, se je s tem povečala konkurenčnost države pri pridobivanju tujega kapitala. Na makro ravni je to pomenilo odliv kapitala s Kitajske v sosednje države (Hu, 2001, str. 99). Hu še navaja, da je avgusta 1998 vrednost ameriških neposrednih investicij v azijskih državah brez Kitajske znašala 8 milijard USD, kar je bilo dvakrat več kot v enakem obdobju leto prej.

Slika 1: Gibanje rasti Kitajskega BDP (v odstotkih letno) v obdobju med leti 1990-2004

Vir: Economist Intelligence Unit, 2001.

Stopnje rasti kitajskega bruto domačega proizvoda so še vedno med najvišjimi na svetu, v prihodnosti pa naj bi počasi padale. Poročilo Svetovne Banke iz leta 1997 z naslovom Kitajska 2020: razvojni izzivi v novem stoletju (*China 2020: Development Challenges in the New Century*) napoveduje, da se bodo stopnje rasti BDP do leta 2020 ustalile pri 5% letno. Avtorji navajajo tri sile, ki naj bi zniževale stopnje rasti. Prva je rast prebivalstva, ki naj bi začela upadati, posledica tega naj bi bilo prenehanje naraščanja delovne sile. Drugi razlog je prenasičenost kapitala, pri katerem naj bi v prihodnosti začel veljati zakon padajočih donosov.

⁷ Kitajska valuta se imenuje yuan, oziroma renminbi (RMB), kar pomeni ljudski denar.

Tretji razlog je manjši prispevek strukturnih reform h gospodarski rasti zaradi izboljšanja učinkovitosti prerazporeditve resursov⁸.

Pojavlja se vprašanje zanesljivosti uradne kitajske statistike, v katero dvomi veliko ekonomistov, saj so mnenja, da so vrednosti prenapihnjene. V tabeli 1 je prikazana primerjava uradnih stopenj rasti in stopenj rasti, ki so jih posamezni avtorji izračunali na podlagi svojih ocen. V oči bode predvsem pretiravanje pri določanju stopenj rasti v obdobju pred letom 1978, kasneje so ta neskladja manjša.

Tabela 1: Rast kitajskega BDP (v % letno): Uradne in alternativne ocene

Vir	Obdobje	Alternativna ocena	Uradna ocena
Maddison (cene iz leta 1990)	1952-78	4,3	6,1
	1978-92	7,6	9,4
Wu (cene iz leta 1980)	1952-78	4,9	6,1
	1978-91	8,6	9,0
Li et al.	1952-78	5,6	6,1
	1978-90	8,4	9,0
Chow (cene iz leta 1980)	1952-80	3,9	6,2
Ocene Svetovne banke	1978-95	8,2	9,9
	1978-86	8,8	9,7
	1986-95	7,9	10,0
Ren (cene iz leta 1985)	1985-94	6,0	9,8
Yeh (cene iz leta 1990)	1990-95	8,7	12,0

Vir: Yeh, 2001, str. 5.

Razlogov za dvom v verodostojnost kitajske statistike pri določanju stopenj rasti BDP je več. Deflatorji, ki jih je uporabljal kitajski statistični urad naj bi podcenjevali dejansko stopnjo inflacije⁹ pri pretvorbi nominalne rasti BDP v realno rast. Poleg tega so stanje BDP v osemdesetih letih prejšnjega stoletja statistiki podcenjevali, kar je pripeljalo do prenapihnenih stopenj rasti. Nenazadnje pa so stopnje rasti napihnjene tudi namerno, da bi izkazali čim boljše rezultate glede na prejšnje leto. Ta pojav je opazen tako pri podjetjih (predvsem državnih) kot tudi pri kitajskem statističnem uradu (Yeh, 2001, str. 5).

2.3.2. Gibanje inflacije

Začetek reform leta 1978 je povzročil povečanje inflacije in pregrevanje gospodarstva. Problem je bil (in je še vedno) v preveliki decentraliziranosti bančnega sistema ter v

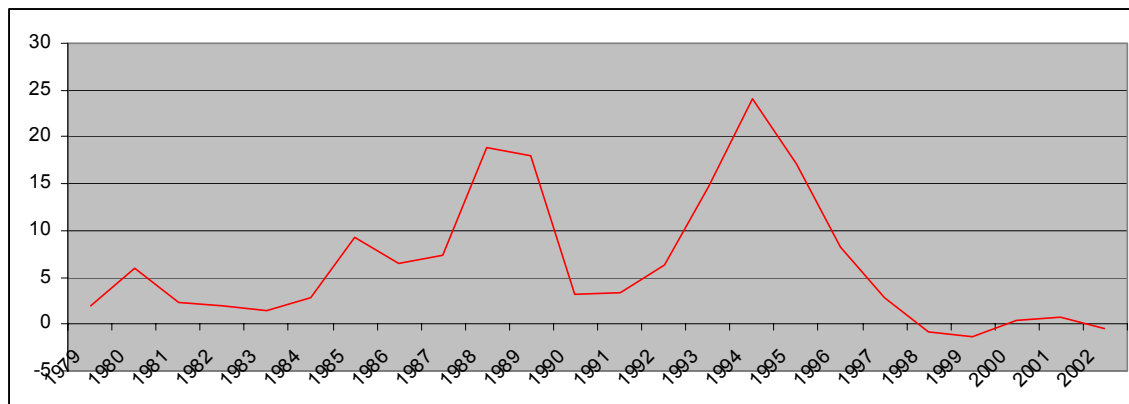
⁸ Avtorji študije tudi ocenjujejo, da bo do leta 2020 kitajski BDP močno presegal ameriškega, Kitajska naj bi takrat postala tudi vodilni svetovni izvoznik in uvoznik.

⁹ Kitajska je na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja doživela pregretost gospodarstva, leta 1993 je nominalna rast BDP znašala 13,5%, inflacija pa 13,2%, leto kasneje je inflacija znašala kar 21,7% letno.

prevelikem vmešavanju politike v gospodarstvo. Tako so bile v posameznih regijah lokalne oblasti tiste, ki so pogojevale obseg posojil, in ne banke. Leta 1980 je inflacija narasla na 6% letno (glej Sliko 2) (v primerjavi z letom 1978, ko je inflacija znašala 1% letno), leta 1988 pa kar 18 letno (Kuzem, 2002, str. 20).

Leta 1994 je kitajska vlada sprejela posebno stabilizacijsko politiko, katere namen je bil prav zmanjšanje inflacije. Ta cilj naj bi bil dosežen predvsem z znižanjem primanjkljaja v javnem sektorju ter s poostrenim nadzorom nad zadolževanjem kitajskih oblasti. Inflacija je počasi res začela upadati, vendar se to upadanje do danes ni ustavilo, zato se je zdaj pojavila nova nevarnost, to je deflacija.

Slika 2: Gibanje indeksa cen življenjskih potrebščin na Kitajskem med leti 1999 in 2002 (rast CPI v % letno)

Vir: EconStats, 2003.

Deflacija predstavlja resno nevarnost za kitajsko gospodarstvo, saj neposredno prizadene proizvodni sektor. Nenehno padanje cen pomeni upad prihodka za podjetje, rešitev je v zniževanju stroškov poslovanja, v odpuščanju delovne sile itd. Problem nastane tudi, ker kitajska vlada nima izkušenj in ukrepov za boj proti deflaciji. Deflacija lahko povzroči krizo zaupanja, ljudje bodo imeli negativna pričakovanja za prihodnost. Ena od rešitev proti deflaciji bi bila v zapiranju starih neučinkovitih podjetij¹⁰.

Inflacija je bila tudi eden od vzrokov visoke kitajske gospodarske rasti, saj so bile stopnje rasti BDP v preteklosti napihnjene tudi zaradi visoke inflacije.

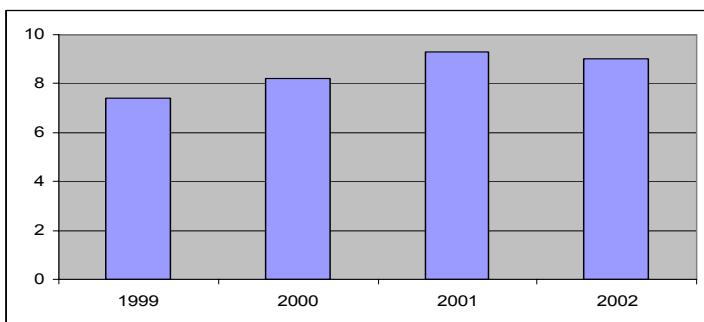
¹⁰ Leta 1998 so rudarska podjetja v državni lasti poslovala z izgubo 3,7 milijarde yuanov, kot posledica je bilo odpuščenih 2,4 milijona delavcev, 25.800 majhnih rudarskih podjetij pa je moralo v stečaj. Tega leta je bilo izkopanih skoraj 300 milijonov ton premoga manj kot leta 1996 (Hu, str. 36).

2.3.3. Trg delovne sile

Poleg deflacije v kitajskem gospodarstvu problem predstavlja tudi velika brezposelnost. Leta 2002 je registrirana brezposelnost (glej sliko 3) znašala 9%, v prvem polletju leta 2003 se je brezposelnost zaradi izbruha virusa SARS povečala, vendar naj bi Kitajska to težavo že premostila.

Visoka stopnja brezposelnosti je ena od posledic modernizacije kitajskega gospodarstva. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se je npr. število ljudi, zaposlenih v kmetijstvu, zmanjšalo za 10%, po drugi strani pa se je v tem obdobju zaposlenost v sekundarnem sektorju povečala za 20%, v storitvah pa kar za 55%. V tem obdobju se je zaposlenost na urbanih področjih povečala za 21,6% (Hu, 2001, str. 36).

Slika 3: Stopnje registrirane brezposelnosti na Kitajskem med leti 1999 in 2002

Vir: Economist Intelligence Unit, 2003.

Brezposelnost je geografsko zelo neenakomerno razporejena, najmanj brezposelnih pa je po pričakovanjih na priobalnih območjih, ki zaradi tujih investicij veljajo za perspektivna, zato se tudi pojavljajo migracije delovne sile iz ruralnih območij v priobalna mesta kot npr. Šanghaj ali Hong Kong.

Zaradi velikanskega potenciala kitajskega trga bi morala stopnja brezposelnosti upadati (zaradi odpiranja novih podjetij s tujim kapitalom), vendar se dogaja ravno obratno. Vzrok se skriva v neučinkovitosti poslovanja velikih državnih podjetij, ki zaposlujejo nekaj milijonov ljudi¹¹. V prihodnosti se zna ta položaj še zaostri zaradi prihoda tuje konkurence, ki pomeni pogubo za podjetja v državni lasti. Višja brezposelnost pomeni večjo socialno nestabilnost (nemiri,

¹¹ Ocenjuje se, da je bilo leta 1998 v podjetjih v državni lasti odpuščenih kar 12 milijonov delavcev (Hu, 2001, str. 33).

protesti), zato bi morala biti ena od prioriternih nalog kitajske vlade tudi zmanjšanje stopnje brezposelnosti.

Neposredne tuje investicije tako predstavljajo prednost in hkrati slabost za Kitajsko na področju brezposelnosti. Zaradi tujih investorjev se odpirajo nova delovna mesta (večina tujih investicij na Kitajskem je v delovno intenzivnem sektorju, kjer je stopnja kvalifikacije delavcev manj pomembna), po drugi strani pa tuj kapital predstavlja resno nevarnost državnim podjetjem, ki zaposlujejo milijone delavcev. V prihodnosti torej lahko pričakujemo nekakšno prestrukturiranje delovne sile iz državnega sektorja v privatni sektor.

2.3.4 Gibanje deviznega tečaja

Po klasifikaciji IMF kitajski yuan uradno spada v režim uravnane fleksibilnega deviznega tečaja (angl. *managed floating*), kjer se monetarne oblasti z intervencijo na deviznem trgu želijo čimbolj približati zaželeni vrednosti deviznega tečaja (Mrak, 2002, str. 97). V resnici pa gre bolj za sistem fiksnega tečaja (angl. *virtual peg*), fiksiranega na tečaj ameriškega dolarja, kombiniranega z obsežnimi omejitvami na kapitalskem računu plačilne bilance (Shen, 2001, str. 2).

Kitajska je leta 1994 opustila multipli devizni tečaj, obenem so se morala kitajska podjetja odpovedati pravici držanja premoženja v tuji valuti. Leta 1996 je enak pogoj začel veljati tudi za tuja podjetja, locirana na Kitajskem (Berkun, 2001, str. 2).

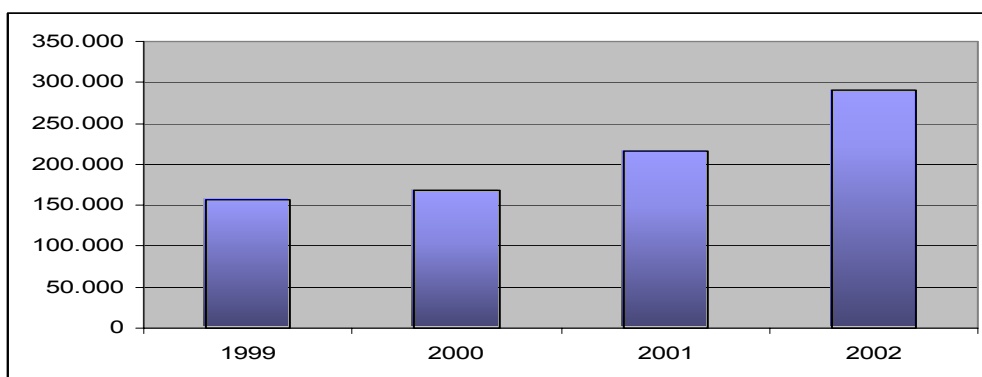
Od leta 1994 je tečaj yuana določen na medbančnem deviznem trgu (China Foreign Exchange Trading Center - CFETC). Na začetku je bila določena paritetna vrednost 8,7 yuana za ameriški dolar (Shen, 2001, str. 2), kasneje je prišlo do večih apreciacij. Na začetku oktobra 2003 se je vrednost gibala okoli 8,28 yuana za ameriški dolar (X-rates, 2003).

Skladno z apreciacijo yuana so kitajske monetarne oblasti z administrativnimi ukrepi dosegle omejitve na kapitalskem računu plačilne bilance. Čeprav je Kitajska dosledno spodbujala tuje neposredne investicije, je hkrati striktno omejevala tuje portfeljske investicije in kratkoročna tuja posojila (angl. *short-term foreign borrowing*). Zaradi tega v strukturi kitajskega dolga do tujine prevladujejo srednja in dolgoročna posojila. Leta 1996 se je kitajska centralna banka optimistično lotila projekta popolne konvertibilnosti yuana, vendar je kasneje azijska finančna kriza prisilila centralno banko k tečajni stabilnosti kot prioriteten cilju na področju deviznega tečaja.

V zadnjem času se pojavlja vse več problemov v zvezi s podcenjenostjo yuana. Če pogledamo kitajske devizne rezerve v zadnjih letih (slika 4), lahko opazimo, da je centralna banka umetno

vzdrževala vrednost yuana na (pre)nizki ravni. Kitajska komunistična partija dejansko razmišlja o prehodu na režim fleksibilnega tečaja, vendar se hkrati zaveda nevarnosti, ki bi jo popolna konvertibilnost lahko povzročila. Podobno se je zgodilo nekaterim sosednjim državam ob izbruhu azijske finančne krize, ki je prizadela predvsem bančni sistem. Kitajske banke pa na tak šok niso pripravljene. Prav tako se režima deviznega tečaja ne da uvesti brez reforme bančnega sistema, do česar pa ne bo prišlo kmalu (glavna ovira je seveda vladanje Partije).

Slika 4: Gibanje kitajskih deviznih rezerv (v mio USD) v obdobju 1999-2002

Vir: Economist Intelligence Unit, 2003.

3. LIBERALIZACIJA ZUNANJE TRGOVINE IN KAPITALSKIH TOKOV

3.1 Vstop Kitajske v WTO

Kitajska je že leta 1987 izrazila željo po vstopu v svetovno trgovinsko organizacijo (takrat še GATT) (Walmsey et al., 2000, str.3) , vendar so se pogajanja zavlekla vse do 17. septembra 2001. Na ministrski konferenci v Katarju so 10. novembra 2001 podpisali protokol, tako je Kitajska 11. decembra istega leta uradno postala 143. polnopravna članica WTO (Kuzem, 2002, str. 38). Za vstop v WTO je moralo kitajsko ministrstvo za zunanjo trgovino in gospodarsko sodelovanje (MOFTEC) dopolniti več kot 2.300 zakonov in regulativ, da so se ujemali s stališči WTO, 830 zakonov pa je bilo ukinjenih.

Kitajska je v WTO vstopila iz več razlogov (Lemoine, 2001, str. 11):

- Ker kitajsko trgovino zaznamuje močna sektorska specializacija, naj bi nadaljnja liberalizacija trgovine vodila do procesov prerazporeditve proizvodnih dejavnikov v kitajskem gospodarstvu. S tem naj bi se konkurenčne prednosti v delovno intenzivnih

panogah še okrepile. V kapitalsko intenzivnih panogah se bodo morala kitajska in tuja podjetja prilagoditi močnejši konkurenci na domačem trgu;

- Mednarodni sektor kitajskega gospodarstva se je v zadnjem desetletju znatno okrepil, zaradi delovanja tržnih sil se je povečal pritisk na nižje carine za uvoz vmesnih proizvodov in na izboljšan dostop do tujih trgov;
- Kitajska je v WTO stopila v času oblikovanja pravil na področjih liberalizacije kmetijstva, javnih naročil (angl. *government procurement*), investicij in delovnih standardov, z namenom sodelovanja pri ustvarjanju teh pravil;
- Strokovnjaki za gospodarske reforme v kitajskem vodstvu so mnenja da bo nadaljnje integriranje s svetovnimi trgi pomagalo Kitajski, da se izogne gospodarski stagnaciji s pomočjo večje produktivnosti in izboljšane notranje razporeditve proizvodnih dejavnikov;
- Kitajska želi biti priznana kot ena od svetovnih velesil in nečlanstvo v WTO vidi kot oviro za doseg tega cilja, s članstvom je dobila nediskriminatorni status;
- Članstvo v WTO naj bi okrepilo "strateško partnerstvo" med Kitajsko in ZDA, s tem bi se povečal pritisk na ZDA v zvezi s statusom NTR (angl. *normal trade relations*)¹²;
- Kitajska je želela postati članica WTO pred Tajvanom, s tem bi mu lahko za članstvo vsilila svoje pogoje (Tajvan danes (še) ni član WTO).

Koristi od kitajskega članstva pa bodo imele tudi njene zunanjetrgovinske partnerice, prav zato je moralo priti do spremembe zakonov kot pogoj za članstvo v WTO.

3.2 Zunanjetrgovinska liberalizacija

Kitajska je kot polnopravna članica WTO zavezana k sprejemanju in uveljavljanju pravil organizacije, katere glavni namen je prav odprava trgovinskih ovir. Eden od pogojev za članstvo v WTO je tudi liberalizacija trgovanja na zunanjetrgovinskem področju. Ob vstopu v WTO je morala Kitajska znižati povprečno carinsko stopnjo na 12%.

---

¹² Status NTR (normalnih trgovinskih odnosov) mora ameriški kongres izglasovati vsako leto posebej. Težava je v tem, da imajo ZDA v trgovanju s Kitajsko velikanski trgovinski primanjkljaj. Ob vstopu v WTO pa avtomatično začne veljati načelo nediskriminatornosti MFN (angl. *most favored nation*), pri katerem mora država članica enako obravnavati ostale članice, kar predstavlja rešitev za Kitajsko v odnosih z ZDA (Yao, 2000, str. 2).

Od 1. januarja 2002 je Kitajska znižala carine na industrijske proizvode na 11,6%, za kmetijske proizvode je ta stopnja znašala 15,8% (V kmetijstvu naj bi v prihodnosti prišlo do odprave subvencij, kar naj bi prizadelo predvsem poljedelstvo (Kuzem, 2002, str. 39)), za tekstilne proizvode je bila carinska stopnja znižana na 17,6%, za električne izdelke 10,7%, za strojne izdelke pa velja 9,6% uvozna carina.

Kitajska je sicer carinske stopnje med leti 1992 in 1999 povprečno znižala iz 43% na 17%. V državah članicah WTO velja 6-odstotna povprečna carinska stopnja. V razvitih državah je ta stopnja še nekoliko nižja (3%), v državah v razvoju pa malce višja, in sicer 10%, kar je tudi ciljna stopnja za Kitajsko do leta 2005 (ChinaBig, 2003).

3.3 Liberalizacija kapitalskih tokov

Tudi na področju kapitalskih tokov je Kitajska začela s postopno liberalizacijo, ki bo imela daljnosežne posledice. Poglejmo nekatera pomembnejša področja, pri katerih bo v prihodnosti prišlo do večjih sprememb (Price Waterhouse Coopers, 2003).

V trgovini na debelo in distribuciji bodo v obdobju treh let uvozno pravico dobila vsa domača podjetja (in ne le privilegirana velika državna podjetja). Leto po Kitajskem vstopu v WTO lahko tuji investitorji ustanovijo skupna vlaganja (z določenimi zemljepisnimi omejitvami) za distribucijo dobrin na veliko kot lastniki ali agenti. Dve leti po vstopu bodo imeli tuji investitorji lahko večinsko lastništvo brez karkšnihkoli zemljepisnih ovir, leto kasneje bodo lahko ustanavljali podružnice v 100% tuji lasti. Obstoječa tuja podjetja na Kitajskem bodo dobila uvozno pravico npr. za uvoz končanih izdelkov za prodajo v tujino, časovni razpored velja enako kot za skupna vlaganja. Zaradi odprave carin bo uvoženo blago cenovno bolj konkurenčno kitajskemu blagu.

V trgovini na drobno so bila pred vstopom skupna vlaganja sicer dovoljena, vendar zaradi skoraj nemogočih pogojev za vstop na trg (korupcija lokalnih uradnikov) niso bila pogosta. Z vstopom so skupna vlaganja omogočena najprej v mestih Zhengzhou in Wuhan, prav tako pa v petih posebnih ekonomskih conah (Shenzen, Zhuhai, Shantou, Xiamen in Hainan) in šestih mestih (Peking, Šanghaj, Kanton (Guangzhou), Tianjin, Dalian, Qingdao). Štiri oblike skupnih vlaganj so možne v Pekingu in v Šanghaju, dve od teh lahko ustanovita druge podružnice v Pekingu. Ostala mesta so omejena z največ dvema oblikama skupnih vlaganj. Dve leti po vstopu bo dovoljeno 100% tuje lastništvo v trgovini na drobno, geografsko ne bo več omejeno le na zgoraj omenjenih šest mest in pet ekonomskih con (s skupnim vlaganjem bo možno začeti v prestolnici vsake province, ter v mestih Chongqing in Ningbo). Tri leta po vstopu ne bo več omejitev pri deležu tujega kapitala, zemljepisnih omejitev ali omejitev pri številu ponudnikov storitev, razen za določene izdelke. Nakupovalna središča z več kot 20.000 m² in

določene veleblagovnice z več kot 30 podružnicami bodo omejene z manjšinskim tujim lastništvom. Do sedaj so bile nekatere veleblagovnice že odprte, in sicer z dovoljenjem lokalne vlade, vendar brez dovoljenja centralne vlade, v prihodnosti naj bi na tem področju (pa tudi drugje) prišlo do večje transparentnosti.

Tudi pri logistiki gre za postopno odpiranje tujim vlagateljem. Storitve pakiranja, skladiščenja in transport tovora naj bi se postopno odpirali tujemu kapitalu v obdobju treh do štirih let po vstopu. V prvem letu članstva, začenši z 11. decembrom 2001 so lahko tuji ponudniki storitev ustvarili skupna vlaganja, pri čemer je bil delež tujega kapitala omejen na 49% oziroma 50%, odvisno od vrste logističnih storitev. Leto po vstopu so lahko imeli tuji vlagatelji večinski delež v skupnih vlaganjih v tej panogi. Najkasneje do 11. decembra 2004 bodo lahko tuji vlagatelji ustanovili podjetje v 100% tuji lasti. Od datuma vstopa imajo lahko tuji investitorji večinski delež v podjetjih, katerih poglavitna dejavnost so storitve carinjenja v morskem transportu, pri kontejnerskih postajah ali skladiščih. Do sedaj so v logističnem sektorju prevladovala kitajska podjetja, s tujim kapitalom bodo lahko prišla do know-howa, ta trg pa zaradi velikega kitajskega povpraševanja še ni zasičen¹³.

Na področju bančništva bo imelo članstvo v WTO dolgoročne posledice: Tuje banke bodo lahko vodile posle v kitajski valuti – s tujimi strankami takoj ob vstopu Kitajske v WTO, s kitajskimi podjetji pa dve leti po vstopu, s kitajskimi fizičnimi osebami pa pet let po vstopu. Poslovanje v yuanih bo ob vstopu najprej možno le v štirih mestih, kasneje bo to možno še v treh do petih mestih več vsako leto, pet let po vstopu pa bo poslovanje v yuanih možno po vsej državi. Tuje banke, registrirane v eni regiji, bodo lahko poslovale tudi s klienti v drugih regijah. Z začetkom članstva v WTO bodo možni posli v tujih valutah brez kakršnihkoli zemljepisnih omejitev, pet let po vstopu pa bodo banke ob svoji ustanovitvi izbrale poljubno pravno obliko. Tuje banke bodo lahko izvajale finančni leasing z enakimi pogoji kot domače banke.

Članstvo v WTO bo na področju bančništva zagotovo prelomno, saj lahko pričakujemo, da bodo tuje banke pobrale smetano. Pričakovati je namreč odliv kapitala z računov kitajskih bank na račune tujih bank zaradi ugodnejših pogojev (izkušnje, znanje, dostop do kapitalskih trgov, višje obrestne mere za depozite¹⁴) najprej pri podjetjih, kasneje pa še pri fizičnih osebah. Ker za Kitajsko vstop tujih bank pomeni hud udarec, so se širile govorice, da naj bi

---

¹³ Zaradi naraščajočega kitajskega povpraševanja se je morski promet z zabojniki v južnokitajskem pristanišču Shenzen maja 2003 povečal za 43% v primerjavi s preteklim letom. Shenzen je postal peto največje svetovno pristanišče. Mesto pred njim je Šanghaj (pred njim pa so le še Hong kong, Singapur in južnokorejski Pusan), ki je povečal promet z zabojniki za 35,6% glede na preteklo leto, podobno je v Hong Kongu, kjer so samo na terminalu Kwai Chung v prvem četrtletju 2003 zabeležili povečanje kontejnerskega prometa za 12,8% glede na predhodno obdobje. Prav tako je narasla cena zabojnikov, 13-metrski zabojnik je leta 2002 stal okoli 1.000 USD, do junija 2003 pa se je cena skoraj podvojila (On a roll ,Economist, 27.6.2003, str. 57).

¹⁴ Kitajska ima izredno visoko stopnjo varčevanja pri fizičnih osebah, kar bi tuje banke rade izkoristile.

tujim bankam naložili visoko stopnjo obveznih rezerv, kar naj bi zmanjšalo njihovo konkurenčnost. Povečana tuja konkurenca bo prisilila državne banke na Kitajskem h prestrukturiranju, čas do decembra 2004 (ko prenehajo veljati vse omejitve) morajo tako dobro izkoristiti.

V zavarovalništvu tuji ponudniki storitev na področju neživljenjskih zavarovanj lahko od vstopa Kitajske v WTO dalje ponujajo skupno zavarovalno polico (angl. *master policy*), zavarovanje proti komercialnim tveganjem velikega obsega, zavarovanje podjetij s sedežem v tujini, zavarovanje lastnine, zavarovanje obveznosti (angl. *liability insurance*) in kreditno zavarovanje za podjetja, financirana s tujim kapitalom. Dve leti po pridružitvi v WTO bodo lahko tuja podjetja ponudila celoten obseg neživljenjskih zavarovalnih storitev tako kitajskim kot tujim strankam. Že ob vstopu so bile možne podružnice in tuja vlaganja z 51% tujim lastniškim deležem. Dve leti po vstopu bo v kitajskih zavarovalnicah možno 100% tuje lastništvo.

Tuji ponudniki storitev življenjskih zavarovanj lahko od 11. decembra 2001 dalje ponujajo individualne police tujim in kitajskim strankam. Štiri leta po vstopu bodo lahko tuje zavarovalnice kitajskim in tujim strankam omogočile zdravstveno zavarovanje, od decembra 2006 pa skupinske police, pokojnine in rente. Na začetku je bil možen 50% tuj lastniški delež ter nadzor nad managementom. Od decembra 2004 ne bo nobenih zemljepisnih omejitev.

Študija podjetja PriceWaterhouse Coopers je pokazala, da se bo v obdobju med leti 2001 in 2005 obseg življenjskega zavarovanja med prebivalstvom povečal za 14% letno, obseg premoženjskega zavarovanja pa 9%. Do leta 2005 naj bi zavarovalne premije znašale 2,3% BDP. S prodorom tujih zavarovalnic naj bi se končal monopol državnih zavarovalnic, ki so povsem nekonkurenčne (poslovna neučinkovitost, slabe managerske izkušnje, zastarela informacijska tehnologija) (Price Waterhouse Coopers, 2003).

Na področju telekomunikacij lahko tuja podjetja ob vstopu Kitajske v WTO ustanavljajo skupna vlaganja na področju storitev z dodano vrednostjo v Pekingu, Šanghaju in Kantonu. Delež tujega kapitala v skupnih vlaganjih ob vstopu ni smel presegati 30%. Leto po vstopu je bilo dodanih še 14 mest, delež tujega kapitala ni smel biti večji od 49%, dve leti po vstopu ne bo več geografskih omejitev, delež tujega kapitala bo lahko znašal največ 50%.

Pri mobilnih glasovnih in podatkovnih storitvah (mobilna telefonija tretje generacije) so ob začetku kitajskega članstva v WTO tuja podjetja lahko ustanavljala skupna vlaganja v Pekingu, Šanghaju in Kantonu ali pa med temi tremi mesti, pri tem delež tujega kapitala ni smel presegati 25%. Leto po pridružitvi je bilo dodanih 14 kitajskih mest, delež maksimalnega možnega tujega kapitala se je povečal na 35%, tri leta po vstopu v WTO pa delež tujega

kapitala ne bo smel presežati 49%. Od decembra 2006 za tuja podjetja ne bo več nobenih geografskih omejitev. Enaka pravila veljajo za domače in mednarodne storitve.

Z zgoraj naštetimi ukrepi bo Kitajska odprla svoj telekomunikacijski sektor, zaradi naraščajočega dohodka per-capita lahko v prihodnosti pričakujemo oster boj tujih podjetij za svoj kos pogače.

V sektorju energetike kitajske naftne družbe ne bodo več samo v državni lasti, tri leta po vstopu bodo zasebna podjetja lahko sodelovala v prodaji na drobno, najmanj 30% bencinskih servisov bo lahko v tuji lasti (Kuzem, 2002, str. 39).

Negativne posledice članstva Kitajske v WTO bodo čutila prav velika državna podjetja, pri katerih bi znalo priti do velikega odpuščanja delavcev. Drugo področje, ki ga bo prizadel vstop v WTO, pa je kmetijstvo, saj so doslej kmete pred propadom reševale subvencije, z vstopom v svetovno trgovinsko organizacijo pa morajo biti odpravljene.

3.3.1 Kapitalske omejitve za pritek domačega kapitala med regijami

Na Kitajskem kljub veliki stopnji centralizacije večina gospodarskih odločitev ni sprejeta v Pekingu, saj regionalne oblasti dostikrat presežejo svoja pooblastila in delujejo ter sprejemajo odločitve neodvisno od centralne vlade¹⁵. Velika večina državnih podjetij je pod neposrednim nadzorom regionalnih vlad¹⁶, pri nadzoru gre v tem primeru dejansko za lastništvo, kar v praksi pomeni sprejemanje pomembnih odločitev in razpolaganje s sredstvi. Lokalne vlade tudi postavljajo trgovinske ovire (lokalni protekcionizem) proti medregijski menjavi, s tem je oteženo tudi investiranje v druge regije. Ker pa za tuji kapital take omejitve ne veljajo, tuja podjetja prosto investirajo na področjih s pomanjkanjem kapitala. Zaradi tako visoke stopnje nemobilnosti domačega kapitala je konkurenca med regijami za pridobivanje tujega kapitala enaka konkurenci na državni ravni. Prav zaradi tega ima Kitajska kot ena redkih držav ob visoki stopnji varčevanja prebivalstva hkrati tudi velike prilive TNI. Kapitalsko bogate regije ali podjetja izvažajo kapital v tujino preko velikih zunanjetrgovinskih presežkov, ker so domače investicijske priložnosti omejene z različnimi predpisi. Kapitalsko revne regije pa nasprotno uvažajo tuji kapital, da nadomestijo pomanjkanje. Zaradi tega tuji kapital igra arbitrarno vlogo, ki manjka na domačem finančnem trgu. Zaradi velikosti kitajskega trga se morajo tuja podjetja zatekati k holdinški organizacijski strukturi za nadzorovanje poslovanja med regijami.

---

¹⁵ Npr. v zgodnjih devetdesetih letih so regionalne oblasti zadržale več kot 60% pobranih davkov (Huang, 2001, str. 30).

¹⁶ Leta 1995 je bilo 87.905 industrijskih podjetij v državni lasti, od tega je bilo 83.167 v lasti regionalnih vlad (Huang, 2001, str. 31).

Zaradi nemobilnosti domačega kapitala kitajske lokalne oblasti z znižanjem davčnih stopenj in s pripravo infrastrukture med seboj kar tekmujejo za privabljanje TNI, s tem se močno povečajo prilivi TNI. Prav tako pa se postopno znižujejo ovire, saj ima v danem trenutku največ možnosti za pridobitev TNI regija z najnižjimi ovirami, zato jo bodo ostale regije posnemale oziroma presegle.

3.3.2 Spodbude za tuje naložbe

Za spodbujanje tujih naložb so kitajske oblasti sprejele nekatere ukrepe, med katerimi so najpomembnejše prednosti pri nakupu zemljišč (nižje cene in razne olajšave) ter pri davkih (npr. izvzetje pri plačilu davka, povračila davka itd., glej prilogo B), saj so tuja podjetja obdavčena po nižji stopnji kot kitajska državna podjetja. Prav tako so oproščena davka pri uvozu pisarniške in proizvodne opreme. Po mnenju strokovnjakov naj bila davčna politika do tujih naložb bolj liberalna kot v ostalih državah, kamor se stekajo TNI, kar naj bi bil tudi eden od razlogov za veliko količino TNI na Kitajskem v preteklosti.

Po drugi strani pa naj bi v zadnjem času prišlo do izenačevanja davčnih stopenj za domača in tuja podjetja, zato naj davčni vidik ne bi bil več mišljen kot prednost pri investiranju. V preteklosti se je veliko kitajskih podjetij zaradi davčnih prednosti (ki so vse prej kot zanemarljiv dejavnik) preobrazilo v podjetja v tuji lasti, saj so v nasprotnem primeru breme davka nosili lastniki podjetij.

Druga pomembna prednost v zvezi s poslovanjem tujih podjetij na Kitajskem pa je povezana s tujo valuto. Kitajska centralna banka ima skrajno konzervativen pristop pri vodenju tečaja yuana, saj kitajski izvozniki, ki prejmejo plačilo v tuji valuti, lahko v tuji valuti zadržijo le majhen del plačila, večino morajo namreč zamenjati za yuane po uradnem tečaju kitajske centralne banke. Dejansko lahko obdržijo le pravice do tuje valute (angl. *entitlements to foreign exchange*) in ne same valute. Ob tem se za kitajska podjetja pojavita še dva potencialna problema:

- pri procesu zamenjave pravic do tuje valute v dejansko tujo valuto pogosto pride do močnega birokratskega nadzora podjetja, ki želi opraviti to transakcijo. Le-ta se zaradi tega lahko tudi zavleče, kar za podjetja pomeni problem, če tujo valuto potrebujejo v danem trenutku;
- Menjava pravic v tujo valuto ni vedno samoumevna, kar v praksi pomeni, da se kitajska podjetja od tujih valut lahko kar poslovijo. To se je zgodilo leta 1986 in 1993, ko je imela Kitajska visok zunanjetrgovinski primanjkljaj in zaradi tega pomanjkanje deviz.

Pri tujih podjetjih ni nobenih omejitev v zvezi z držanjem tujih valut pri izvažanju blaga oziroma storitev, kar je tudi pomemben razlog povezovanja kitajskih državnih podjetij s tujimi podjetji.

Podjetja se na Kitajskem poslužujejo tudi politike transfernih cen, proti temu pa se kitajske oblasti neuspešno borijo. Z vse večjimi prilivi TNI se je trgovanje znotraj podjetja (angl. *intrafirm trade*), kjer gre za menjavo med matičnimi podjetji in njihovimi podružnicami v tujini, bolj razmahnilo kot trgovanje med podjetji (angl. *interfirm trade*), ki med seboj niso povezana. Transferne cene maksimirajo dobičke na globalni ravni in umikajo dobičke¹⁷ pred davčnimi oblastmi v državah, kjer se nahajajo podružnice, s tem je znižana davčna osnova. Prav tako pa so zaradi nižjih dobičkov manjši tudi deleži dividend, kar je na Kitajskem zelo pomembno, saj je večina TNI v obliki skupnih vlaganj s kitajskimi državnimi podjetji, v katerih ima oblast svoje kadre in tudi interese. V praksi je transferne cene težko dokazati, znani so le primeri izkaza nižje vrednosti izvoza v Hong Kong¹⁸.

Nemobilnost kapitala je ena od ovir za razvoj stabilnega zasebnega sektorja, saj tako ni pogojev za razvoj močnih kitajskih zasebnih podjetij s podružnicami na različnih koncih države, kar je ena od spodbud za tuje vlagatelje.

Državni nadzor je tudi neke vrste spodbuda pri investiranju, saj so na Kitajskem podjetja v državni lasti pod strogim nadzorom partije (izbira managementa, sprejemanje najpomembnejših odločitev), zato si vse več državnih podjetij želi sodelovanja s tujimi podjetji, od česar imajo (najmanj) dve koristi. V primeru tujih podjetij je državni nadzor dosti manj temeljit (vendar še vedno bolj kot v drugih državah). Prav tako pa tuja podjetja pomenijo vir tujega kapitala ter znanja za kitajska državna podjetja. Zaradi tega je v zadnjem času vse več skupnih vlaganj kitajskih državnih podjetij na eni strani ter podjetij s tujim kapitalom na drugi strani. V prihodnosti lahko pričakujemo, da se bo ta pojav še bolj razširil.

---

¹⁷ Eden od načinov je med drugim previsoka izkazana vrednost na računih ob uvozu opreme, kar bo v izkazu uspeha *ceteris paribus* znižalo dobiček, tuje podjetje pa ne bo plačalo nobenih carinskih dajatev, ker oprema sodi v kategorijo, ki je oproščena carine.

¹⁸ Huang navaja Suna, ki ugotavlja, da je leta 1999 povprečna cena enote izvoženega blaga v kitajski carinski statistiki znašala 85% povprečne cene enote istega uvoženega blaga v hongkonški carinski statistiki (Huang, 2001, str. 39).

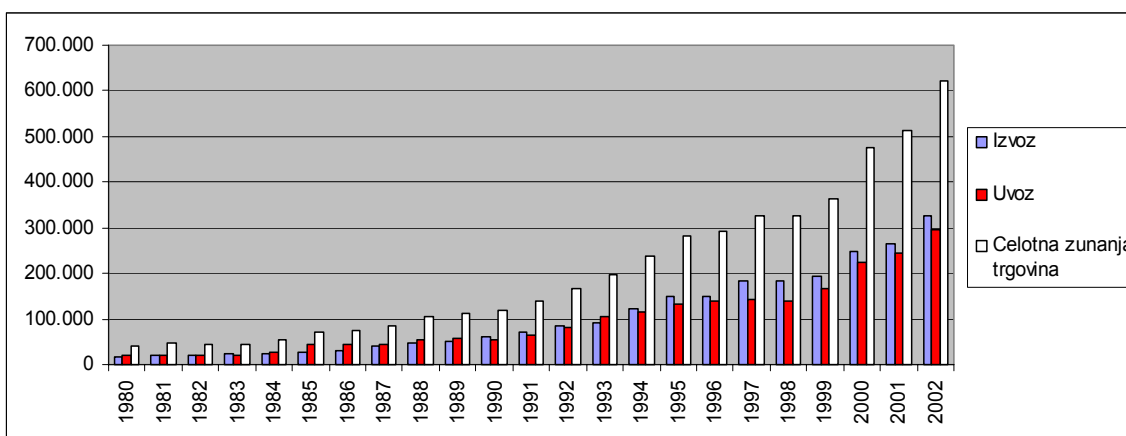
4. ANALIZA KITAJSKJE ZUNANJE TRGOVINE IN TOKOV TUJIH NEPOSREDNIH INVESTICIJ

4.1 Kitajska zunanja trgovina

4.1.1 Obseg in struktura kitajske zunanje trgovine

Obseg kitajske zunanje trgovine je v zadnjih dvajsetih letih naraščal z visokimi stopnjami rasti, npr. leta 1980 je imela Kitajska 0,9-odstoten delež v svetovnem izvozu, leta 2001 pa je bila s 4,3% deležem šesti svetovni izvoznik (glej prilogo A). Podobno je bilo tudi na uvozni strani (WTO Trade Statistics, 2003).

Slika 5: Prikaz kitajske zunanje trgovine med leti 1980 in 2002 v mio USD

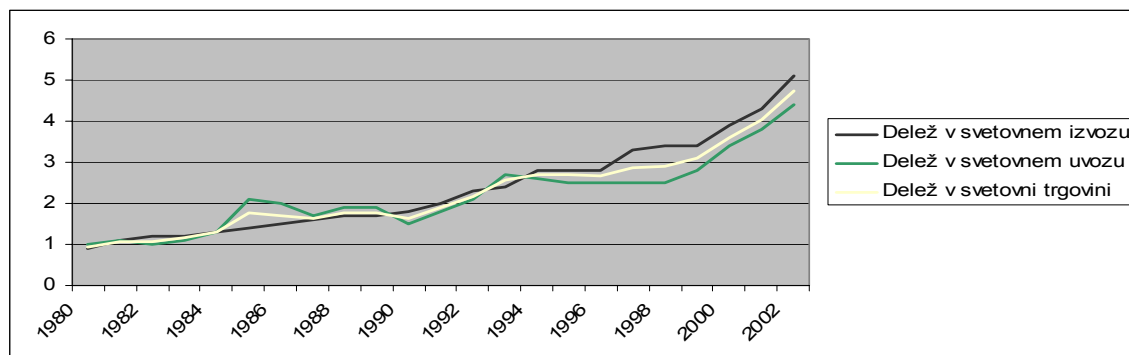

Vir: WTO Trade Statistics, 2003.

Z vstopom Kitajske v WTO, lahko pričakujemo še višje stopnje rasti v prihodnosti. Obenem se je povečeval tudi delež kitajske v svetovni trgovini (glej Sliko 7), saj opazimo lahko petkratno povečanje deleža kitajskega izvoza v svetovnem izvozu, podobno velja tudi za kitajski uvoz in celotno kitajsko zunanjo trgovino. Konec leta 2002 je delež Kitajske v svetovni trgovini znašal 4,73% (v svetovnem izvozu je imela Kitajske tega leta 5,1% delež, v svetovnem uvozu pa 4,4% delež) (vir: lastni izračuni na podlagi podatkov WTO). Leta 2001 je bila Kitajska na 6. mestu¹⁹ tako na strani svetovnega izvoza kot tudi uvoza blaga, na vodilnem mestu pa so bile ZDA (WTO Trade Statistics, 2003).

¹⁹ Tu je spet potrebno upoštevati, da je Hong Kong ločeno carinsko območje in ne spada pod Kitajsko. V nasprotnem primeru bi bila Kitajska še višje na lestvici, saj je Hong Kong kot eno največjih svetovnih pristanišč na desetem mestu tako na strani svetovnega izvoza kot tudi uvoza (glej prilogo A).

Slika 6: Delež kitajskega izvoza, uvoza in celotne zunanje trgovine v svetovni trgovini

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov WTO (WTO Trade Statistics, 2003).

Najpomembnejši kitajski izvozni partner so ZDA, z njimi Kitajska beleži visok presežek v trgovinski bilanci (ta je kumulativno leta 2002 znašal 103 milijarde USD (Economist, 13.7.2003), kar bi ZDA rade čim prej odpravile. Pri uvozu vodi Japonska kot vodilni kitajski partner²⁰.

Tabela 2: 10 najpomembnejših kitajskih zunanjetrgovinskih partnerjev (vrednost blagovne menjave v mrd USD)

	Izvoz (v mrd USD)		Uvoz (v mrd USD)		
	2002	Jan.-apr.2003	2002	Jan.-apr. 2003	
ZDA	69,96	25,16	Japonska	53,49	22,30
Hong Kong	58,48	20,98	Tajvan	38,08	14,29
Japonska	48,48	17,98	Južna Koreja	28,58	12,55
Južna Koreja	15,51	5,68	ZDA	27,22	11,10
Nemčija	11,38	4,87	Nemčija	16,44	6,99
Nizozemska	9,07	3,67	Kitajska ²¹	14,99	6,41
Velika Britanija	8,06	2,79	Malezija	9,30	3,93
Singapur	6,97	2,40	Hong Kong	10,79	3,51
Tajvan	6,59	2,63	Rusija	8,40	3,05
Italija	4,83	2,08	Singapur	7,06	3,04

Vir: China Custom Statistics, 2003.

²⁰ Z Japonsko se je Kitajska zapletla v nekaj trgovinskih sporov, tako je npr. leta 2002 prišlo do napetosti, ker Japonska ni pustila neoviranega uvoza kitajskih agrarnih produktov (ki bi prizadeli japonsko kmetijstvo), Kitajci so kot povračilni ukrep naložili 100% carine na uvoz japonskih avtomobilov, klimatskih naprav in mobilnih telefonov, kar je v nasprotju s pravili WTO (Šutić, 2002, str. 32).

²¹ Kitajska carinska statistika pri uvozu upošteva državo porekla blaga (angl. *country of origin*).

Večina kitajske zunanje trgovine je usmerjena k državam z visokimi dohodki, njeni glavni trgovinski partnerji so leta 1998 predstavljali več kot tri četrtine celotne kitajske zunanje trgovine. Med njimi so prevladovale države EU, ZDA, Japonska in novo industrializirana azijska gospodarstva (Hong Kong, Tajvan, Južna Koreja in Singapur) (Lemoine, 2001, str. 55).

Leta 1997 so sektorji, v katerih je imela Kitajska izkazane primerjalne prednosti, predstavljali 75% kitajskega izvoza (v osemdesetih in devetdesetih letih je bil ta delež še višji, okoli 80%), deset sektorjev, kjer je imela Kitajske največje primerjalne prednosti, je predstavljalo 58% njenega izvoza. Najpomembnejše kitajske izkazane primerjalne prednosti so bile v delovno intenzivnih sektorjih (industrija usnja in čevljev, tekstilna industrija - predvsem obleke, proizvodnja igrač in športnih rekvizitov itd.), glavne skupine proizvodov z izkazanimi primerjalnimi neprednostmi pa so predstavljali vmesni proizvodi ter kapitalsko in tehnološko intenzivni sektorji, npr. proizvodnja strojev in motorjev, vmesni tekstilni izdelki, proizvodnja plastičnih izdelkov (Lemoine, 2001, str. 55).

Kitajske prednosti so skoncentrirane v potrošnih dobrinah. Njihov izvoz je presegal izvoz kapitalskih dobrin (38% proti 18% leta 1997) (Lemoine, 2001, str. 60). V osemdesetih letih so v izvozu sicer prevladovale potrošne dobrine, predvsem oblačila, najbolj dinamično razvijajoče se področje pri potrošnih dobrinah pa sta predstavljali zabavna elektronika in gospodinjski električni pripomočki. V devetdesetih letih je bila opazna rast deleža kapitalskih dobrin (od 6% leta 1990 na 18% sedem let kasneje). Rast je bila posledica povečanega izvoza električne opreme in aparatov, računalniške in telekomunikacijske opreme.

Na strani uvoza so prevladovale vmesne dobrine (približno 28%), tretjino so zavzemali tekstilni izdelki, od leta 1990 naprej pa se je povečal uvoz elektronskih komponent. Pomemben je bil tudi uvoz opreme, predvsem za proizvodnjo strojev. V devetdesetih letih je bil najhitreje rastoči uvozni sektor računalniške in telekomunikacijske opreme (Lemoine, 2001, str. 61).

Tabela 3: Prikaz kitajske zunanje trgovine po stopnjah predelave²² v letih 1980, 1990 in 1997

	1980	1990	1997
Izvoz (v %)			
Skupaj	100,0	100,0	100,0
Potrošne dobrine	20,4	39,9	38,1
Oprema	3,4	6,4	18,3
Mešani izdelki	18,1	16,7	17,6
Vmesne dobrine	9,8	8,4	10,0
Osnovni industrijski izdelki	7,1	6,5	7,8
Surovine	39,8	20,8	7,0
Ostali izdelki	1,3	1,2	1,1
Uvoz (v %)			
Skupaj	100,0	100,0	100,0
Vmesne dobrine	23,9	26,0	27,6
Oprema	16,1	24,5	26,3
Mešani izdelki	8,8	11,6	13,5
Surovine	32,8	16,6	10,5
Osnovni industrijski izdelki	13,1	8,1	9,8
Potrošne dobrine	4,5	10,7	9,6
Ostali izdelki	0,8	2,5	2,8

Vir: Lemoine, 2001, str. 64.

4.1.2 Ilegalna trgovina

Večji del ilegalne trgovine poteka s Tajvanom. Uradno trgovanje s Tajvanom je zaradi napetih odnosov namreč oteženo (tajvanska vlada uradno vodi politiko brez direktnega kontakta s celinsko Kitajsko). Večina posredne trgovina poteka preko Hong Konga v obliki reeksporta.

Ena od oblik trgovine, ki se pojavlja v praksi, je pretovarjanje (angl. *transshipment*), kjer gre za izročitev kupcu v uvozni državi, transport poteka preko Hong Konga, kjer se blago pretovori na novo ladjo za potovanje do namembnega pristanišča. Ker gre pri pretovarjanju za obliko neposredne trgovine, je le-to ilegalno s tajvanskega vidika. Pretovarjanje se ne beleži v trgovini Hong Konga, ker tam nihče nima lastninske pravice do blaga, blago ni carinjeno. Sung navaja, da tajvanske carinske oblasti izvoznikom celo dovolijo, da končne destinacije na papirjih ne določijo, temveč le navedejo Hong Kong kot pristanišče, od koder bo blago potovalo naprej. Ko pošiljka prispe v Hong Kong, lahko ladijska prevozna družba določi eno

²² Uporabljena je klasifikacija podatkovne baze CHELEM (Lemoine, 2001, str. 64) (glej prilogo C).

od kitajskih pristanišč kot namembno pristanišče, vendar se v tajvanski trgovinski statistiki tak izvoz beleži kot izvoz v Hong²³ Kong in ne na Kitajsko.

Druga oblika kitajske trgovine s Tajvanom so tranzitne pošiljke (angl. *transit shipment*), kjer blago ostane na isti ladji in le tranzitno prečka Hong Kong. Tajvanski izvozniki pri tem trdijo, da je cilj pošiljke Hong Kong (ko blago zapusti Tajvan), v Hong Kongu pa trdijo, da je blago namenjeno na Kitajsko. Za razliko od pretovarjanja je ta oblika trgovine bolj rizična, ker je potrebno laganje tajvanskim oblastem. V Hong Kongu namreč beležijo podatke o pretovarjanju (beležijo težo pretovorjenega blaga in ne vrednosti), medtem ko ne obstaja noben seznam za blago v tranzitu (zato tudi uradna statistika v Hong Kongu ne registrira vrednosti pretovarjanja, ker blago ne potuje čez carino).

V zgodnjih osemdesetih letih so ribiške barke vodile direktno blagovno (barter) menjavo med Tajvanom in Fujianom (priobalna provinca, ki je najbližje Tajvanu). Leta 1985 so tako menjavo v Fujianu legalizirali, medtem ko tajvanska vlada tako obliko trgovine še vedno obravnava kot ilegalno.

Čeprav se ilegalna trgovina med Kitajsko in Tajvanom pojavlja zaradi restriktivne zunanjetrgovinske politike tajvanske vlade, se pojavljajo tudi bolj običajne oblike ilegalne trgovine kot npr. tihotapljenje ali izmikanje plačilu carin. V preteklosti je bilo tihotapljenje omejeno na južne priobalne regije, sedaj je že presešlo regionalne okvirje. Leta 1993 so kitajske carinske oblasti zasegle tihotapljeno blago v rekordni vrednosti 40,41 milijard USD, kar je bilo 80% povečanje glede na preteklo leto (Fung, 1996, str. 23). Vprašanje je, če je število odkritih dejanj posledica strožjega nadzora ali večje dejavnosti tihotapcev. Pri tihotapljenju gre najpogosteje za blago, ki ga vlada omejuje s carinami ali drugimi ovirami, najpogostejši izdelki so barvni televizorji, avtomobili, cigarete, motorna kolesa, klimatske naprave, izdelki iz jekla, poliestrska vlakna, v zadnjem času pa se je razmahnila trgovina z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. Za ilustracijo resnosti problema tihotapstva navajam primer iz leta 1993, ko je v obdobju med januarjem in aprilom tega leta Južna Koreja na Kitajsko izvozila 26.688 avtomobilov, medtem ko so kitajske carinske oblasti v istem obdobju prikazale uvoz le 166 avtomobilov, ostali avtomobili so bili pretihotapljeni z namenom, da se izogone plačilu carine (Fung, 1996, str. 25).

Pri tihotapljenju gre v večini primerov za uporabo ponarejenih carinskih potrdil, žigov in podpisov carinskih uradnikov, pojavljajo se tudi ponarejene deklaracije o izvoru blaga²⁴, ameriški carinski urad je tudi že zasegel blago iz 25 držav med drugim iz Hondurasa in Paname, za katero se je kasneje ugotovilo, da je prišlo ilegalno iz Kitajske.

---

²³ Tajvanski izvoz na Kitajsko poteka tudi preko drugih pristanišč, vendar je Hong Kong daleč najpomembnejši. Ostala pristanišča so še Singapur, japonska pristanišča in otok Guam (vzhodno od Filipinov).

²⁴ Fung navaja, da je možno na črnem trgu pridobiti tajsko potrdilo o izvoru blaga za vsega 100 USD.

4.1.3 Posebne ekonomske cone

Eden od motorjev rasti kitajskega gospodarstva naj bi bile tudi posebne ekonomske cone (angl. *special economic zones*), kjer naj bi bil skoncentriran tuji kapital v bolj liberalnem in tržno naravnem okolju²⁵ s pomočjo določenih prednosti, predvsem davčne politike.

Posebne ekonomske cone izvirajo iz programa »Štiri modernizacije«, ki ga je leta 1964 vpeljal nekdanji kitajski premier Chou Enlai, leta 1977 po ponovnem vzponu Denga Xiaopinga pa je prišel v veljavo. Šlo je za program modernizacije na štirih področjih (kmetijstvo, industrija, znanost in tehnologija ter nacionalna obramba) s pomočjo načrtovanja, ki je vsebovalo elemente in tehnike kapitalizma. Glavni namen tega programa je bilo povečanje kitajskega BNP iz 480 milijard RMB leta 1980 na 1800 milijard leta 2000 (Ota, 2003, str. 2). Zaradi strahu pred zaostajanjem za azijskimi sosedami je Kitajska počasi opuščala politiko izoliranja in samozadostnosti. Posebne ekonomske cone so bile osrednji sklop gospodarskih reform, sprejetih konec leta 1978 in so predstavljale preobrat v razvoju ne samo gospodarstva, temveč tudi politike od stare maoistične doktrine zapiranja proti zunanjemu svetu ter proti odprtemu gospodarstvu, kjer je bil poudarek na sodelovanju s tujino zaradi pridobivanja novih tehnologij in znanj.

Posebne ekonomske cone so bile prvotno ustanovljene po zgledu izvoznopredelovalnih con (export processing zones) v sosednjih azijskih državah²⁶ (Kuzem, 2002, str. 30) in so bile mišljene kot nekakšen laboratorij za testiranje reform v praksi. Ker so bile reforme managementa v podjetniškem sektorju, na finančnem področju in na področju dela uspešne, so se leta 1984 razširile na ostala področja v državi. Glavni namen takratnih ekonomskih con je bilo pridobivanje tujih naložb v različnih industrijah, poudarek je bil na določenih spodbudah kot so prednostni davčni status za tuje vlagatelje, nižje carine, boljša infrastruktura, večja fleksibilnost na trgu delovne sile in manjši birokratski nadzor.

Leta 1980 so bile poskusno ustanovljene štiri ekonomske cone, od tega se Shenzen (v bližini Hong Konga), Zhuai (v bližini Macaa) in Shantou (glavno pristanišče za kitajsko prebivalstvo, ki živi izven Kitajske) nahajajo v provinci Guangdong, četrta cona Xiamen (kitajsko pristanišče, najbližje Tajvanu) pa v provinci Fujian. Zaradi uspešnega poslovanja prvih štirih posebnih ekonomskih con²⁷ je bila osem let kasneje odprta ekonomska cona na otoku Hainan z namenom razvoja otoka (prav v tem času je Hainan dobil status province) (Sun et al., 1999,

---

²⁵ Posebne ekonomske cone so sicer značilnost centralnoplanskih gospodarstev, poleg Kitajske so posebne ekonomske cone v drugi polovici dvajsetega stoletja ustanavljali med drugim v Ukrajini (Kachur, 2002, str. 1).

²⁶ Prva izvoznopredelovalna cona je bila sicer ustanovljena leta 1959 na drugem največjem irskem letališču Shannon (Ota, 2003, str.7), kjer je bila dvanajst let prej odprta tudi prva prostocarinska prodajalna v Evropi (Smallman et al, 2000, str. 433).

²⁷ Shenzen je zaradi ugodnosti postal pravi magnet za TNI na Kitajskem (Kachur, 2002, str. 1)

str. 3). Vse zgoraj naštete ekonomske cone ležijo ob morju, kar je izredno pomembno z vidika mednarodnega transporta blaga.

Med leti 1979 in 1995 je Kitajska prejela za 128,1 milijard USD tujih naložb, od katerih je šlo kar 90% v obalna območja s posebnimi ekonomskimi conami. Med njimi so prevladovali province Guangdong, Fujian, Šanghaj in Jiangsu kot glavne prejemnice tujih sredstev (Ota, 2003, str.9), predvsem je potrebno omeniti Guangdong, ki je pobrala levji delež teh sredstev, prav tako pa je imela opazen delež v kitajski proizvodnji (glej tabelo 4).

Tabela 4: Prikaz glavnih ekonomskih kazalcev za provinco Guangdong, celotno Kitajsko in pomen province za Kitajsko

	Guangdong		Kitajska		Delež Guangdonga	
	1991-95	1978-95	1991-95	1978-95	1978	1995
Prebivalstvo	1,7	1,7	1,2	1,4	5,3	5,6
BDP	19,1	14,2	12,0	9,9	5,1	9,3
(per capita)(Yuan)	(365)	(7,927)	(373)	(4,810)	(0,98)	(1,65)
Kmet. Proizvodnja	5,7	6,7	6,7	(a)6,7	6,1	7,1
Industr. Proizvodnja	32,4	21,9	22,2	(a)15,7	4,7	9,9
Naložbe v osnovna sredstva	43,6	29,0	34,7	(a)22,9	4,2	12,0
Izvoz	31,9	22,2	19,1	17,4	14,2	37,2
Uporaba tujega kapitala	43,0	(b)30,9	36,1	(b)26,3	19,8	25,1
Prorač. prihodki	37,1	17,7	16,3	10,6	3,5	6,2

Opombe: BDP, kmetijska in industrijska proizvodnja so v realnih količinah, ostalo je nominalno (stopnje rasti so v %).

Vrednosti (a) veljajo za obdobje 1980-95, vrednosti (b) pa za 1985-95

Vrednosti BDP per capita so v nominalnih količinah v yuanih

Vir: Ota, 2003, str. 11.

V začetnem obdobju delovanja posebnih ekonomskih con je bilo pri kitajskih politikah opaziti razočaranje kljub znatni gospodarski rasti, ki so jo dosegale te cone. V zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bil obseg prilivov TNI dosti bolj omejen, cona Shenzhen zaradi tega naj ne bi dosegala ciljev kot so transfer tehnologije, pridobivanje tujih valut in ustvarjanje zaposlenosti (Ota, 2003, str. 19). V tem obdobju je 90% TNI prihajalo iz Hong Konga, kjer je šlo v bistvu za kitajska podjetja in kitajski kapital, zato transfer tehnologije ni bil mogoč. Posebne ekonomske cone so se slabo odrezale tudi na področju zunanje trgovine, saj je bila večina proizvodnje (leta 1984 skoraj 80%) namenjena na domači trg (Wang, 1993, str. 15). Zaradi naraščajoče inflacije, stroškovne neučinkovitosti, gospodarskega kriminala ter vse večjih socialnih napetosti so se pojavila vprašanja o smiselnosti in dolgoročni učinkovitosti ekonomske cone Shenzhen. Leta 1984 je centralna vlada v Pekingu reforme na področju TNI

razširila še na 14 obalnih mest kot prostih trgovinskih območij (Tuan et al., 2002, str. 2). Na začetku večjega uspeha ni bilo, opazne pa so bile koristi odpiranja gospodarstva, kar je utrdilo prepričanja vlade o pravilnosti odločitev.

Zaradi vse večjega števila odpiranja obalnih mest tujemu kapitalu je konec osemdesetih let prejšnjega stoletja vloga posebnih ekonomskih con začela upadati. Večina prilivov TNI se je začela usmerjati v druge regije, predvsem v delti rek Pearl in Jangce. Prav v teh dveh področjih ter v južnem fujijskem trikotniku so bile konec osemdesetih let ustanovljene odprte ekonomske cone (angl. *open economic zones*), nov vladni ukrep za pridobivanje TNI kot posledica manjše učinkovitosti posebnih ekonomskih con (Ota, 2003, str. 20). Pri slednjih je prišlo do znatnih sprememb v delovanju, vse večji poudarek je dobival sektor mikroelektronike, ki je bil v preteklosti skoraj neopazen. Posledica teh sprememb je bila visoka gospodarska rast posebnih ekonomskih con (povečal se je tudi izvoz, predvsem na račun mikroelektronskih izdelkov), ki je povzročila znatno večji priliv TNI, hkrati pa je prinesla nekatere negativne posledice npr. rast cen zemljišč, delovne sile ter blaga. Razlike med provincami s posebnimi ekonomskimi conami in ostalimi provincami so se začele vse bolj povečevati in zaradi novih težav kot so korupcija, tihotapljenje, onesnaževanje okolja in delavski nemiri so se znova pojavili dvomi o smiselnosti ekonomskih con (Ota, 2003, str. 20).

V devetdesetih letih je na pobudo Xiaopinga prišlo do nove stopnje liberalizacije kapitalskih tokov in posledično do prave poplave TNI na Kitajskem. S strani lokalnih vlad se je začelo ustanavljanje na tisoče novih ekonomskih con, čeprav jih je mnogo čez nekaj let propadlo. Kljub namernemu usmerjevanju TNI v manj razvito notranjost dežele²⁸ so se regionalne razlike le še povečevale. V posebnih ekonomskih conah se je povečal pomen visoke tehnologije²⁹, z namenom zamenjave delovno intenzivnih industrij z industrijami, temelječimi na znanju.

4.2 Tuje neposredne investicije

4.2.1 Opredelitev kapitalskih tokov

Pri tujih neposrednih naložbah gre za vložek tujega vlagatelja v proizvodne ali druge kapacitete države, s katerim si pridobiva dohodek. Tuji vlagatelj ima pri tem strateški interes in pri upravljanju pretežen nadzor nad odločanjem. Potrebno je ločevanje med TNI in tujimi portfeljskimi naložbami. Po priporočilih IMF se za portfeljsko naložbo v plačilni bilanci šteje

---

²⁸ Davčne prednosti v posebnih ekonomskih conah so počasi izginjale (izenačene so bile z nekaterimi mesti v notranjosti dežele) (Ota, 2003, str. 22).

²⁹ Junija 1997 je bil odprt visokotehnološki koridor Hong Kong – Shenzen, katerega namen je bilo sodelovanje teh dveh mest (Ota, 2003, str. 22).

naložba tujega vlagatelja, kjer je delež lastniškega kapitala neposrednega investitorja v celotnem lastniškem kapitalu manjši od 10% (Rojec, 1994, str. 15).

Bistvena razlika med tujimi portfeljskimi in neposrednimi naložbami je pravica nadzora in upravljanja podjetja v tujini. Za višino tujega deleža, ki naj bi pomenil nadzor, so zahteve različne, in se gibljejo od 10 odstotkov pa vse do 51 odstotkov kapitala podjetja (Rojec, 1994, str. 26). Razlika je tudi v motivu naložbe. Medtem ko je motiv tujih portfeljskih naložb donos in je bolj kratkoročen in zato špekulativen, je motiv TNI bolj dolgoročen.

Med tuje kapitalske tokove štejemo tuja posojila, portfeljske naložbe in neposredne tuje investicije. Slednje so na Kitajskem zaradi svoje enormne rasti glavni vir tujega financiranja vse od leta 1992. Med leti 1983 in 1991 je vrednost celotnega tujega financiranja znašala 67 milijard USD. V tem zgodnjem obdobju odpiranja gospodarstva so glavni vir tujega kapitala predstavljala tuja posojila (znašala so skoraj 60% tujega financiranja). Med leti 1992 in 1998 se je vrednost tujega financiranja povečala skoraj za petkrat (na 327 milijard USD), TNI so postale glavni vir financiranja skladov - TNI so Kitajsko oskrbele s pribl. 70% tujih finančnih virov. Obseg tujih posojil je v tem obdobju znašal okoli 10 milijard USD letno (z določenimi odstopanji) (Lemoine, 2001, str. 21).

Do leta 1996 so bile skoraj vse portfeljske naložbe sestavljene le iz tujih obveznic, šele od leta 1997 se je investiranje v lastniški kapital pojavilo kot pomembnejši vir zunanjega financiranja. Nizko raven lastniškega kapitala pojasni dejstvo, da je kitajski finančni sistem še vedno dokaj slabo razvit in zaprt za tujce, na trgih vrednostnih papirjev pa vlada netransparentnost. Posledice vstopa v WTO bodo opazne tudi na tem področju.

Prav nizek delež portfeljskih naložb pojasnjuje, zakaj se je Kitajski deloma uspelo izogniti azijski finančni krizi. Ker so v tujem financiranju prevladujoč delež predstavljale TNI, je Kitajska lahko vzdrževala sprejemljivo raven tujega dolga, ki je konec leta 1998 znašal 140 milijard USD³⁰. TNI so za državo predvidoma tudi bolj ugodne, ker predstavljajo zavezanost tujih vlagateljev na dolgi rok in so zato bolj stabilne. Portfeljske naložbe pa so nasprotno bolj nestanovitne, gre za manjše količine kapitala, so zelo nestabilne, saj lastniki kapitala zelo hitro reagirajo na spremembe tveganja. Tako je bil leta 1998 zaradi posledic azijske finančne krize tok portfeljskih naložb negativen, znašal je – 3,7 milijarde USD) (Lemoine, 2001, str. 23).

Danes je že prišlo do pojava, ko dobički od tujega investiranja na Kitajskem naraščajo in hkrati predstavljajo vedno večji del tujih investicijskih pritokov. Kot navaja poročilo IMF, naj bi dobički TNI predstavljali približno tretjino pritokov TNI (oziroma 15 mrd USD leta 1997 in

---

³⁰ Leta 1998 je tuji dolg znašal 15% kitajskega BDP.

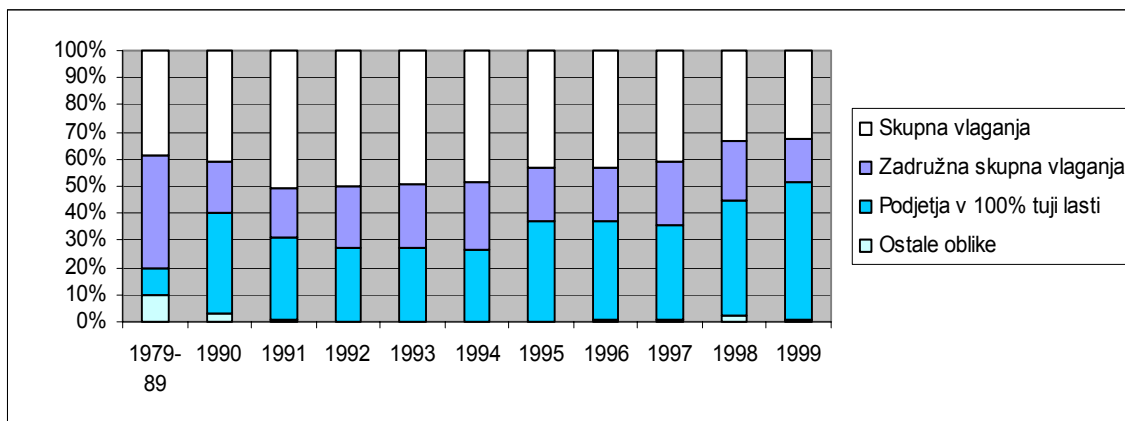
16 mrd USD leta 1998), večina naj bi bila reinvestirana (10 mrd USD leta 1997 in 13 mrd USD leta 1998) (Lemoine, 2001, str. 23).

Med leti 1990 in 1998 je Kitajska vsako leto zabeležila presežek na tekočem računu plačilne bilance, vzrok so bili velikanski trgovinski presežki. Prav vsako leto v tem obdobju je zabeležila presežek na kapitalnem računu, razen leta 1998, ko so bili vzrok deficita v višini 6 milijard USD trgovinski krediti, ki jih je Kitajska namenila tujim partnerjem (Lemoine, 2001, str. 24). Zaradi presežka na trgovinski bilanci je kitajska centralna banka zabeležila povečanje deviznih rezerv. Vendar pa so celotni kapitalski prilivi presegali celotno količino kapitalskih odlivov hkrati s povečanjem deviznih rezerv, zato je bila v kitajski plačilni bilanci v tem obdobju pomembna postavka Napake in izpustitve, leta 1991 so znašale 6 milijard USD, leta 1995 pa že 17 milijard USD (kar naj bi predstavljalo približno 8% prihodkov tekočega računa v istem letu). Ta postavka je delno pojasnjena s precenjevanjem trgovinskega presežka (zaradi tihotapljenja izdelkov na Kitajsko, ki niso zabeleženi kot uvozna postavka), eden od vzrokov pa leži tudi v begu kapitala, ki se je pojavil kljub nadzoru nad tujimi valutami. Pri trgovinskih transakcijah s tujino je prihajalo tudi do malverzacij kot npr. izkaz nižje vrednosti na računu pri izvozu, ponarejeni uvozni dokumenti, zaradi česar je možen ilegalen prenos sredstev v tujino (Lemoine, 2001, str. 24).

Pri neposrednih tujih investicijah ločimo tri pravne oblike (Lemoine, 2001, str. 18):

- Skupna vlaganja (joint venture), kjer gre za lastniško zvezo med tujim in domačim podjetjem. Ker v tem primeru ni razpršenega lastništva, mora tuje podjetje odkupiti dosti večji delež, da lahko učinkovito glasuje v podjetju. Problem za tuja podjetja je tudi v tem, ker so v skupnem vlaganju njihovi družbeniki kitajska podjetja v državni lasti, s katerih deleži se ne trguje. Tuja vlaganja so bila prva oblika podjetij v tuji lasti, odobrena s strani posebnega zakona, ki je bil sprejet julija 1979, ki določa, da mora biti delež tujega kapitala v skupnem vlaganju najmanj 25%.
- Zadružno skupno vlaganje (cooperative joint venture) je oblika podjetja v tuji lasti, kjer razdelitev dobička ni odvisna od deleža partnerjev v lastniškem kapitalu, temveč je določena v pogodbi med družbeniki. Zadružna skupna vlaganja so dokaj pogosta, posebno pri podjetjih v Hong Kongu, kjer so obstajala že pred svojim uradnim nastankom z začetkom veljave zakona o zadružnih skupnih vlaganjih aprila 1988.
- Podjetja v 100% tuji lasti so bila uzakonjena leta 1986 z zakonom, ki nalaga dva pogoja: podjetja v tuji lasti morajo izvoziti najmanj 50% svoje proizvodnje. Drugi pogoj je proizvodnja tehnološko naprednih dobrin.

Slika 7: Struktura podjetij s tujim kapitalom na Kitajskem med leti 1979 in 1999

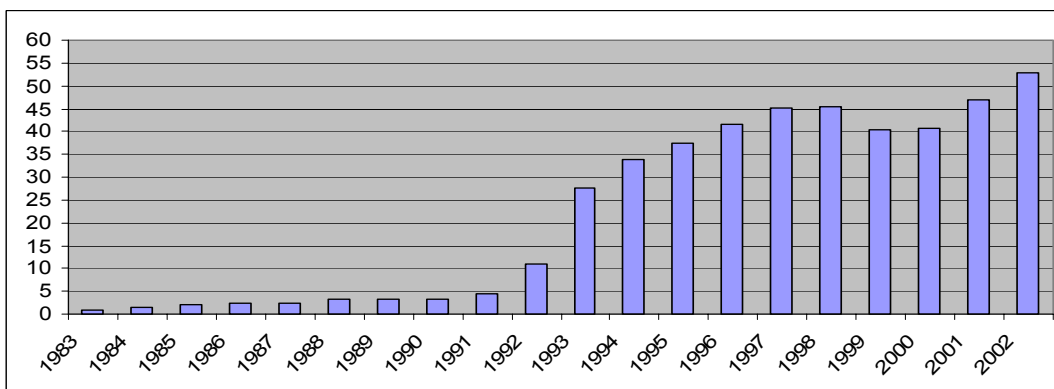
Vir: Main determinants and impacts of foreign investment on China's economy, 2000, str. 10.

Potrebno je še ločiti med prilivi TNI, kjer gre za količino TNI, ki jo gostujoča država prejme v določenem obdobju, in stanjem (angl. *stock*) TNI, ki se nanaša na akumulacijo prilivov TNI v določenem trenutku.

4.2.2 Rast in pomen tujih neposrednih investicij

Pri prilivih TNI na Kitajskem lahko opazimo tri faze: v osemdesetih letih so prilivi naraščali po zmerni stopnji, med leti 1992 in 1997 je opazna znatna rast, ki je bila leta 1998 prekinjena. Od leta 1999 dalje se beleži nov cikel rasti, za katerega lahko pričakujemo, da se bo nadaljeval v prihodnosti.

Slika 8: Gibanje tujih neposrednih investicij na Kitajskem med leti 1983 in 2002 v milijardah USD

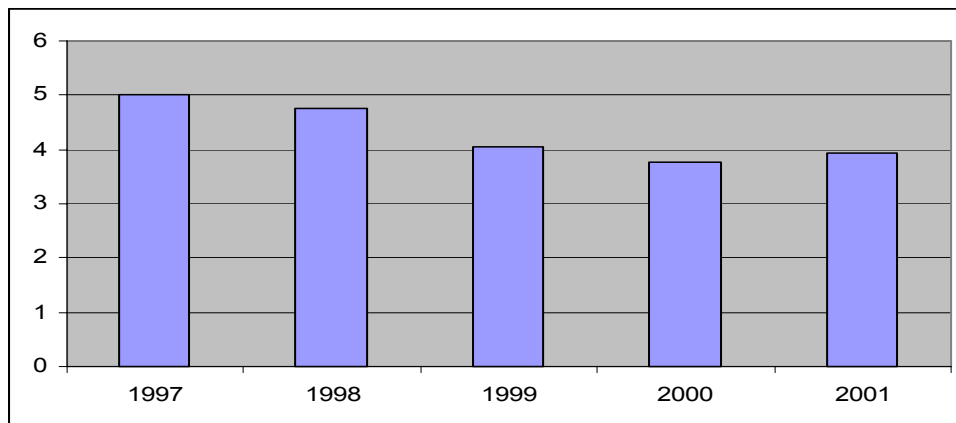
Vir: China's rapid transformation: the role of FDI, 2003.

Nenadno rast od leta 1992 dalje lahko pojasnimo s podporo takratnega predsednika Denga Xiaopinga nadaljnji gospodarski liberalizaciji spomladi 1992. Takrat je kitajska vlada začela z uvedbo novih ukrepov za pridobivanje novih TNI. Podjetja v tuji lasti so dobila nove priložnosti za prodajo svojih izdelkov in storitev na kitajskem trgu, prav tako so bili novi sektorji poskusno odprti za tuje investitorje (maloprodaja, finance), pomembno vlogo je igrala tudi makroekonomska politika s spodbujanjem gospodarske rasti med leti 1992 in 1994 ter z devalvacijo yuana. Prav tako lahko to velikansko povečanje TNI pojasnimo s takratnim svetovnim trendom usmerjanja velikih količin TNI države v razvoju, Kitajska je bila eden najpomembnejših ciljev takratnega vala tujega kapitala³¹.

Proti koncu devetdesetih let se je stopnja rasti prilivov TNI izrazito znižala, kar je sovpadalo z manjšo gospodarsko rastjo na Kitajskem. Azijska gospodarska kriza je ta proces še pospešila, ker se je obseg kapitala v Aziji močno zmanjšal, zato so postali vlagatelji bolj previdni. Leta 1998 je količina prilivov TNI azijskega izvora na Kitajskem upadla za 10%, vendar je bil ta upad nadomeščen s TNI iz drugih držav, kljub temu pa je bil leto kasneje zabeležen upad prilivov TNI za 11% (glej sliko 9). Število registriranih podjetij v tuji lasti, ki se je potrojilo med leti 1992 in 1996 je iz 240.000 (leta 1996) padlo na 228.000 leta 1998 (Lemoine, 2001, str. 17).

Slika 9: Delež TNI (kot % BDP) na Kitajskem med leti 1997 in 2001

Vir: Euromonitor 2003, lastni izračuni.

³¹ Med leti 1992 in 1998 je vrednost prilivov tujega kapitala na Kitajskem znašala skoraj 250 milijard USD (Lemoine, 2001, str. 17).

4.2.3 Strukture TNI

4.2.4.1 Regionalna struktura TNI

V času hitre rasti TNI je prihajalo do določenih sprememb pri regionalni strukturi TNI na Kitajskem. Tako so v osemdesetih letih na področju neposrednih tujih naložb prevladovali tri države: Hong Kong (pribl. 62%), Japonska (pribl. 14%) in ZDA (pribl. 10%), postopoma pa so z odpiranjem kitajskega gospodarstva prišli še vlagatelji iz drugih držav (Lemoine, 2001, str. 23).

V obdobju med leti 1992 in 1998 je kapital iz azijskih držav predstavljal 80% celotnih TNI na Kitajskem (Lemoine, 2001, str. 23), v veliki meri zaradi prevladujoče vloge Hong Konga, ki je predstavljal več kot polovico vseh prilivov. Prav tako je pomemben Tajvan. V ta namen so kitajske oblasti že v osemdesetih letih ustvarile posebne ekonomske cone, s čimer naj bi pridobili »čezmorski« kitajski kapital nazaj na celino. Pri Tajvanu je potrebno omeniti, da gre pri tokovih TNI na Kitajsko v resnici za višjo vrednost, saj tajvanska podjetja ne smejo neposredno vlagati na Kitajsko, temveč lahko to izvedejo le preko tretje države. V kitajski statistiki se izvor TNI določi kot kraj, kjer je registrirano podjetje, ki vlaga na Kitajsko, to pa lahko sovpada z dejansko državo izvora investiranega kapitala (od koder je kapital dejansko prišel). Zaradi tega med vlagatelji na Kitajskem najdemo tudi Kajmanske otoke in ostale off-shore centre.

4.2.4.1.1. Hong Kong

Za Kitajsko ima poseben pomen Hong Kong. Nekdanja britanska kolonija je največji finančni center na tem koncu sveta, zato je pričakovano glavni vir kapitala za kitajska podjetja. Hong Kong sodeluje s kitajskimi podjetji na dva načina:

- Kitajska podjetja izvažajo v Hong Kong po nižji ceni, v Hong Kongu pa blagu dodajo pribitek (mark-up) in ga pošljejo naprej (nevarnost transfernih cen) (Fung, 1996, str.5)
- Podjetja v Hong Kongu investirajo v posebne ekonomske cone npr. v bližnji Shenzhen. Pri tem gre za delitev funkcij – finance, oblikovanje izdelka in njegovo trženje se izvajajo v Hong Kongu, sama proizvodnja pa je locirana na Kitajskem (Lemoine, 2001, str. 24).

Pri vlaganjih s Hong Konga in Tajvana gre za določene posebnosti, saj so deležna določenih ugodnosti, prisotne so tudi določene kulturne (ponekod tudi družinske) vezi s celinsko Kitajsko. V zvezi z naraščajočimi investicijami iz Hong Konga je potrebno omeniti pojav, imenovan kroženje (angl. *roundtripping*), pri katerem gre za ilegalen prenos denarja s strani kitajskih podjetij v Hong Kong, nato ta denar investirajo nazaj na Kitajsko, s tem izkoristijo prednostno obravnavo (angl. *preferential treatment*) v obliki davčnih in drugih olajšav za tuje investitorje. Po oceni naj bi kroženje predstavljalo četrtno celotnih TNI na Kitajskem leta 1992 (Lemoine, 2001, str. 25). Poleg tega del investicij opravijo podružnice kitajskih podjetij, ki so registrirane v Hong Kongu in prisotne na hongkonški borzi. Ta podjetja zbirajo kapital z zadolževanjem ali izdajo delnic v Hong Kongu in ga nato vlagajo na Kitajsko.

Eden od razlogov za visok delež TNI iz Hong Konga je v dejstvu, da Hong Kong deluje kot posrednik med Kitajsko in ostalim svetom na področju kapitalskih tokov ter tudi na področju mednarodne trgovine. Tu gre predvsem za tajvanska podjetja, ki jim vlada prepoveduje trgovanje s Kitajsko, zato ustanavljajo svoje podružnice v Hong Kongu. Podobno delujejo evropska in ameriška podjetja, ki investirajo na Kitajsko tudi s pomočjo podružnic v Hong Kongu, da bi s tem izkoristila know-how lokalnih podjetij. Zaradi zgoraj naštetih dejavnikov je težko ovrednotiti TNI, pri katerih je Hong Kong resnično država izvora in ne le posrednik.

Tabela 5: Najpomembnejši tuji investitorji na Kitajskem leta 1998 (v mio USD)

Vrednost investicij v mio USD			
1. Hong Kong	18.508	11. Macao	422
2. ZDA	3.898	12. Malezija	340
3. Singapur	3.404	13. Kajmanski otoki	324
4. Japonska	3.400	14. Kanada	317
5. Tajvan	2.915	15. Italija	275
6. Južna Koreja	1.803	16. Avstralija	272
7. Velika Britanija	1.175	17. Švica	229
8. Nemčija	737	18. Tajska	205
9. Nizozemska	719	19. Filipini	179
10. Francija	715	20. Švedska	133
		Skupaj	45.463

Vir: Lemoine, 2001, str. 27.

Anketa, ki jo navaja Lemoine, je pokazala, da azijska podjetja vlagajo na Kitajsko zaradi stroškovnih prednosti ter bolj kot ostala podjetja vlagajo v izvozno usmerjene dejavnosti. Pri azijskih podjetjih gre torej resnično za premestitev delovno intenzivnih industrij v državo s cenejšo delovno silo, z namenom ohranjanja konkurenčnosti na svetovnih trgih (azijske države

imajo visok delež pri TNI na Kitajskem - med prvimi sedmimi državami, ki največ vlagajo na Kitajskem, je kar pet azijskih držav). Po drugi strani pa je pri evropskih in ameriških podjetjih v ospredju strategija širitve trga in ne toliko upoštevanje stroškov. Ta podjetja so na Kitajskem bolj usmerjena v kapitalno intenzivne sektorje in proizvajajo za kitajski trg.

4.2.4.2 Sektorska in geografska struktura NTI

V dvajsetih letih vstopa na kitajski trg se je sektorska struktura TNI spreminjala. V osemdesetih letih je bila večina TNI usmerjena v nahajališča naravnih bogastev, nepremičnine, turizem in ostale spremljevalne dejavnosti. Pri izkoriščanju naravnih bogastev je šlo za željo zahodnih naftnih družb po črpanju kitajske nafte (takratna prednostna kitajska industrijska politika). Investicije v nepremičnine in storitve (hoteli, restavracije, prevozna podjetja) so vodile potrebe po odpiranju gospodarstva, zato so se na tem področju vlagatelji lahko pohvalili z visokimi donosi na investicije.

Leta 1986 je kitajska vlada sprejela določene gospodarske ukrepe, s katerimi bi preusmerila neposredne tuje investicije v izvozno usmerjene in visokotehnološke sektorje. V obdobju 1988-91 so je večina TNI preusmerila v industrijo, leta 1992 pa se je nepričakovano povečalo povpraševanje po nepremičninah. Danes je največ TNI usmerjeno v predelovalne dejavnosti, na področje mikroelektronike in telekomunikacij ter v sektor družbenih storitev (angl. *society services*).

Vlaganje v storitveni sektor je še dokaj omejeno, veliko sektorjev namreč še ni odprtih za TNI. Do sedaj je bilo le nekaj poskusov vlaganj v finančni sektor in v maloprodajo in še ta vlaganja so bila omejena le na določena geografska področja.

V določenih sektorjih je zaradi pretiranega investiranja že prišlo do zasičenja TNI, vendar obstajajo določene rešitve:

- Obuditev gospodarske rasti na Kitajskem naj bi povečala investicijsko povpraševanje;
- Postopna liberalizacija ob vstopu v WTO bo tujim vlagateljem odpirala nove sektorje (trgovina na veliko in maloprodaja, bančništvo, finančne storitve, telekomunikacije);
- Možnost lastniške soudeležbe v državnih podjetjih, pogoj za to je dobro razvita pravna podlaga za povezave in prevzeme.

Pri TNI na Kitajskem gre za zelo neenakomerno porazdelitev z geografskega vidika, saj so v veliki prednosti obalne province (Graham et al., 2001, str. 8). Tako je od leta 1992 večina TNI (kar štiri petine) usmerjena v obalne province, med katerimi jih pet prevladuje. To so Guangdong, Jiangsu, Fujian, mestna občina Šanghaj in Shangdong, ki so v obdobju od leta 1992 prejele kar 60% vseh TNI, zraven morda spada še Peking (Lemoine, 2001, str. 30).

Razlogov za kopičenje TNI v obalnih provincah je več. Že sama politika odpiranja gospodarstva je od leta 1979 naprej eksplicitno spodbujala TNI v obalnih mestih, v ta namen so bile leto kasneje ustvarjene štiri ekonomske cone v provincah Guangdong in Fujian. Ker je večina TNI prihajala iz Hong Konga, je bil najustreznejši cilj sosednje pristanišče Guangdong z okolico. V sredini osemdesetih let je vlada s svojo gospodarsko politiko spodbujala širjenje investicij proti severu, kjer so mesta ob vzhodni obali nudila prednostno obravnavanje (angl. *preferential treatment*) tujih vlagateljev, obenem pa so oblasti sprejele razvojno strategijo, katere cilj je bil v pospeševanju rasti izvozno usmerjenih industrij in modernizacije v vzhodnih kitajskih provincah. Šele v devetdesetih letih so se mesta v notranjosti Kitajske začela odpirati tujemu kapitalu. Tudi leta 2000 je kitajska vlada izdelala program, katerega cilj je zmanjšanje gospodarske neenakosti med notranjostjo in obalnim delom, kar bo v praksi težko izvedljivo, saj imajo obalne province poleg lege (geografska bližina mednarodnih trgov) tudi ostale prednosti kot so npr. boljša transportna infrastruktura, bolj izkušena delovna sila, razvit dinamičen zasebni sektor, ki privlači tuji kapital.

5. POMEN TNI ZA ZUNANJO TRGOVINO KITAJSKE

5.1 Teoretična izhodišča o povezanosti tokov TNI in zunanje trgovine

V petem poglavju so v prvem delu prikazana teoretična izhodišča za proučevanje povezanosti tokov TNI in zunanje trgovine. Vpliv TNI na zunanjo trgovino Kitajske je ločen na neposredne in posredne učinke, na koncu poglavja pa so predstavljene ugotovitve nekaterih študij na tem področju.

V preteklosti so se teorije tujih neposrednih investicij in multinacionalnih podjetij razvijale ločeno od splošnoravnotežnih teorij mednarodne menjave. Ti dve skupini teorij je skušal Dunning povezati v svoji eklektični paradigmi, ki bi vključevala tako trgovinske kot netrgovinske oblike poslovanja na tujih trgih, in skušala pojasniti, v katerih okoliščinah se MNP odločijo za neposredno investiranje v tujini in ne za izvoz oziroma licenčno poslovanje. Kot pogoj za TNI so izpostavljene tri ključne prednosti: lastniške, lokacijske in internalizacijske prednosti, zaradi česar se eklektična paradigma pogosto imenuje tudi OLI paradigma (*ownership, localisation, internalisation*). Lastniške prednosti podjetju omogočajo monopolne dobičke v različnih ekonomskih prostorih, specifične so za vsako podjetje posebej.

Lokacijske prednosti omogočajo znižanje stroškov v primeru proizvodnje v več državah, izkoristijo jih lahko vsa podjetja, ki investirajo v proizvodnjo na posamezni lokaciji. Internalizacijske prednosti pa pomenijo, da je neko mednarodno transakcijo mogoče izvesti po nižjih stroških od tržnih, v okviru samega podjetja. Če ima podjetje določeno lastniško prednost ob hkratni lokacijski in internalizacijski prednosti, je zanj najbolje, da investira v tujo državo (Svetličič, 1996, str. 266-268).

V teorijah mednarodne menjave je bila v preteklosti povezava med obema področjema omejena na proučevanje vpliva TNI na količino kapitala v gospodarstvu, kjer so v ozadju delovali mehanizmi splošnega ravnotežja. Šele z uveljavitvijo koncepta multinacionalnih podjetij v teorijah mednarodne menjave (v nadaljevanju MNP) sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja (Markusen (1984), Helpman in Krugman (1986)) je bilo možno pojasniti posledice TNI v zunanji trgovini posameznega gospodarstva.

Pri proučevanju povezanosti tokov TNI in zunanjetrgovinskih tokov je predvsem aktualno vprašanje ali gre za substitucijski oz. komplementaren odnos (ali se ti tokovi izključujejo oz. dopolnjujejo) torej, ali TNI povečujejo zunanjo trgovino ali velja obratno. Do substitucijskega odnosa naj bi prišlo v primeru, ko so prednosti z vidika geografske razdalje (torej bližina) pomembnejše od prednosti koncentracije (povečani donosi na ravni obrata) (Liu et al., 2001, str.192). Pri splošnoravnotežnih modelih, ki proučujejo, kako značilnosti ekonomskega prostora vplivajo na strukturo proizvodnje in mednarodne trgovine, je potrebno razlikovati med vodoravno in navpično povezanimi multinacionalnimi podjetji (Zajc, 2001, str. 73).

Multinacionalna podjetja so povezana vodoravno, kadar podjetje isti proizvod proizvaja v celoti v različnih obratih (poudarek je na zaključenem proizvodnem procesu). Zaradi trgovinskih ovir (carine in transportni stroški) se zmanjša stopnja menjave med obrati, celoten proizvodni proces je skoncentriran na enem mestu. V primeru vodoravno povezanih MNP velja substitucijski odnos med TNI in zunanjo trgovino.

Pri navpično povezanih multinacionalnih podjetjih poteka proizvodnja posameznega proizvoda v različnih obratih (npr. proizvodnja osnovnih delov proizvoda poteka v enem obratu, sestavljanje pa v drugem obratu). Pri tej obliki povezave MNP na poslovanje vpliva razmerje med ekonomijami obsega na ravni podjetja in obrata. Teorije navpično povezanih MNP predpostavljajo, da ni transportnih stroškov. Zaradi naraščajočih donosov se določen del poslovnega procesa odvija v tistem obratu, ki se nahaja v državi, kjer relativno obilje proizvodnih dejavnikov omogoča najcenejše izvajanje določene faze proizvodnega procesa. V primeru navpično povezanih podjetij govorimo o komplementarnem odnosu, saj vsi obrati skupaj zaključujejo proizvodni proces. Prav tako lahko pride do trgovanja z vmesnimi proizvodi med proizvodnimi obrati znotraj posameznega podjetja. V zadnjem času so se

pojavi t.i. modeli, temelječi na intelektualnem kapitalu, katerih namen je integriranje navpično in vodoravno povezanih podjetij (Zajc, 2001, str. 78).

Ko govorimo o vplivih TNI na zunanjo trgovino države prejemnice, je primerno razlikovati med neposrednimi in posrednimi učinki (glej Blomström, 2003). TNI lahko vplivajo na trgovino države prejemnice neposredno preko zunanjetrgovinske dejavnosti podjetij s tujim kapitalom, ter posredno (angl. *spillover effects*) preko učinkov, ki jih ima proizvodna dejavnost tujih podjetij na zunanjetrgovinsko dejavnost domačih (lokalnih) podjetij. Ker se ti vplivi pojavljajo posredno, jih je v praksi težko izmeriti.

Blomström in Kokko navajata naslednje posredne koristi, ki jih ustvarjajo MNP v državi prejemnici (Blomström et al., 2003, str. 5):

- prispevajo k večji proizvodni učinkovitosti z odpravo ozkih grl na ponudbeni strani (ta učinek se zmanjša, ko napreduje tehnologija v državi prejemnici);
- uvedba novih znanj (know-how) s prikazom novih tehnologij ter izobraževanjem delavcev, ki se kasneje zaposlijo v lokalnih podjetjih;
- lahko razbijejo monopole in spodbudijo konkurenco ali pa po drugi strani ustvarijo monopol (odvisno od moči in odzivnosti lokalnih podjetij);
- prenos tehnik nadzora kakovosti in standardizacije na lokalne ponudnike in distribucijske kanale ter;
- prisilijo lokalna podjetja, da pri vodenju vložijo več truda (npr. uporaba nekaterih marketinških tehnik, ki jih uporabljajo MNP, na lokalnih ali globalnih trgih).

Aitken, Hanson in Harrisson (1997) omenjajo še druge kanale, preko katerih pride do posrednih učinkov pri izvozu. V najpreprostejšem primeru lokalna podjetja posnemajo multinacionalna podjetja pri vstopu na tuje trge. Drug pomemben vir so lahko zaposleni, ki so se izobraževali v MNP in kasneje zamenjali delovno mesto. Do informacij o tujih trgih se da priti tudi s pomočjo trgovinskih organizacij in raznih obrtnih združenj, katerih člani so ponavadi tudi MNP. Slednji imajo v tretjih državah ponavadi več (finančne) moči pri lobiranju za odpravo ovir pri trgovanju, od česar imajo koristi tudi ostala izvozna podjetja v tej državi. Potrebno pa je poudariti, da sta pripravljeno podjetij za investiranje na tujem ter učenje kadra poglavitna dejavnika za uspešno realiziranje posrednih učinkov pri izvozu (Blomström et al., 2003, str. 11).

5.2 Vpliv vhodnih TNI na zunanjo trgovino Kitajske

V obdobju med leti 1979 in 1996 so tuja podjetja na Kitajskem prispevala k zunanjetrgovinskemu primanjkljaju oziroma zmanjševala presežek. Vzrok je bil v uvozu opreme (večja nagnjenost k uvozu investicijskih dobrin, le-te so bile oproščene carin). Drugi razlog pa je bila uporaba transfernih cen v tujih podjetjih, s čimer so podcenila izvoz in precenila uvoz (s tem so plačala manj davkov).

V devetdesetih letih je Kitajska postopoma liberalizirala svojo politiko uvoza, vendar je bilo še vedno opaziti sled dualizma, predvsem pri prednostnem obravnavanju izvoznih dejavnosti in podjetij v tuji lasti, zaradi česar je izvozni sektor postal močno razdrobljen, saj so bila na eni strani velika državna podjetja, ki so poslovala neučinkovito, na drugi strani pa je bilo več manjših podjetij, od tega so nekatera v tuji lasti. Tako je moč v kitajski zunanji trgovini zaslediti štiri kategorije zunanje trgovine glede na carinsko obravnavo (Lemoine, 2001, str. 68):

- navadna trgovina zaobjema izvoz in uvoz, ki sta podvržena splošnim carinskim stopnjam;
- trgovina, vezana na predelavne posle (angl. *processing trade*) zajema proizvode, ki so sestavljeni ali preoblikovani na Kitajskem in nato izvoženi. Ti uvoženi sestavni deli so oproščeni plačila carin. Prav tako niti vmesni uvoženi izdelki niti končne dobrine niso namenjeni prodaji na kitajski trg;
- uvoz dobrin s strani podjetij v tuji lasti kot del njihove začetne naložbe, tu gre predvsem za opremo in stroje. Tudi ta kategorija je oproščena carin;
- ostale oblike izvoza in uvoza, ki niso predmet splošnega carinskega režima (kompenzacijska menjava, mednarodna pomoč, skladiščenje).

Prav zaradi carinskih ugodnosti je trgovina, vezana na predelavne posle, eden od razlogov za izvozno uspešnost tujih podjetij na Kitajskem. Kot je razvidno iz tabele 6, je leta 1997 uvoz tujih podjetij predstavljal več kot polovico kitajskega uvoza, predvsem je to očitno pri uvozu iz Japonske, Hong Konga, Tajvana in Južne Koreje, kjer so več kot 60% uvoza na Kitajsko leta 1997 predstavljala tuja podjetja na Kitajskem. Od tega je pri uvozu s Hong Konga in Tajvana več kot polovico predstavljal uvoz, vezan na predelavne posle (Lemoine, 2001, str. 71).

Tabela 6: Tuja podjetja v kitajskih dvostranskih trgovinskih tokovih leta 1997 (kot % in v mio USD)

	Svet	EU 15	ZDA	Japonska	Hong Kong	Tajvan	Južna Koreja
Kitajski izvoz (%)							
Vsa podjetja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tuja podjetja	41,0	38,4	51,6	50,3	41,9	47,0	34,4
Izvoz, vezan na predelavne posle	34,9	32,8	46,8	40,5	36,8	39,4	27,7
Kitajski uvoz (%)							
Vsa podjetja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tuja podjetja	54,8	55,4	46,8	67,3	63,4	68,9	64,1
Uvoz, vezan na predelavne posle	33,6	12,2	20,7	43,8	51,9	53,4	47,9
Bilanca (v mio USD)							
Vsa podjetja	41.035	4.634	16.526	2.845	36.841	-13.043	-5.803
Tuja podjetja	-2.748	-1.483	9.303	-3.492	13.933	-9.725	-6.424
Predelavni posli tujih podjetij	16.207	5.471	11.949	194	12.497	-7.437	-4.625

Vir: Lemoine, 2001, str. 75.

Zaradi izrazite uvozne komponente je trgovina, vezana na predelavne posle, relativno manj občutljiva na nihanje deviznega tečaja kot ostali izvoz. Koristi realne depreciacije valute pri izvozu se kompenzirajo z dražjim uvozom. Velja tudi obratno, negativne posledice realne apreciacije pri izvozu (manjši dobički) odtehtajo cenejši uvoz. Spremembe vrednosti deviznega tečaja vplivajo le na dodano vrednost. Med azijsko finančno krizo je vrednost yuana realno močno aprecirala, kar je privedlo do bojazni zunanjetrgovinskega primanjkljaja. Leta 1998 se je navaden izvoz na Kitajskem res zmanjšal za 5% glede na prehodno leto, izvoz predelanega blaga tujih podjetij pa se je povečal za 8%.

Trgovina, vezana na predelavne posle (s strani tujih podjetij na Kitajskem) je eden glavnih vzrokov za velikanske zunanjetrgovinske presežke Kitajske z EU in ZDA (glej tabelo 6). Če bi to obliko trgovanja izključili iz zunanjetrgovinskih tokov, bi se kitajski zunanjetrgovinski presežek z EU spremenil v primanjkljaj, presežek z ZDA pa bi se zmanjšal za štiri petine.

Opazno je tudi zaostajanje domačih podjetij za tujimi, prav na račun trgovine, vezane na predelavne posle. Domača podjetja opravljajo dejavnosti, ki sodijo v sklop navadne trgovine, ki je podvržena carinskim in necarinskim oviram. Navadna trgovina domačih podjetij je po

obsegu manjša kot trgovina, vezana na predelavne posle tujih podjetij³². Ta oblika trgovine je bila tudi sicer najbolj dinamična komponenta kitajskega izvoza in uvoza v devetdesetih letih. V tem obdobju so domača podjetja zadržala močan položaj v tradicionalnih izvoznih sektorjih (oblačila, jeklarska industrija, organske kemikalije), medtem ko so tuja podjetja razširila svoje izvozne dejavnosti na nove sektorje, kjer je dodana vrednost višja. Razlog za razlike v konkurenčnosti domačih in tujih podjetij na Kitajskem je potrebno iskati v kitajski zunanjetrgovinski politiki, ki je vztrajala pri visokih uvoznih ovirah, z namenom zaščite domačega trga. Prav zaradi tujih podjetij stran proizvajalcev ni najbolje zaščiten. Zakaj? Tuja podjetja so imela lažji dostop do tuje opreme in tehnologije, kar je bilo za domača podjetja usodno. Leta 1997 so tuja podjetja uvozila 71% vseh strojev, večina teh strojev je štela kot začetna opredmetena investicija (v obliki lastniških deležev), zaradi česar je bila oproščena uvoznih carin. Domača podjetja so tega leta predstavljala 80% industrijske proizvodnje, pri uvozu nove opreme pa so bila v manjšini. (Lemoine, 2001, str. 84). Ta neenak dostop do tuje opreme in tehnologije zaradi zaščite uvoza pojasnjuje zaostajanje domačih podjetij za tujimi na področju konkurenčnosti.

Potrebno je poudariti, da je trgovina, vezana na predelavne posle domačih podjetij ustvarila večjo dodano vrednost kot pri tujih podjetjih³³. Možnih je več razlag (Lemoine, 2001, str. 81):

- domača podjetja proizvodne dejavnike črpajo na kitajskem trgu, medtem ko jih tuja podjetja večinoma uvažajo;
- domača podjetja del proizvodnje prodajo na kitajskem trgu, del pa izvozijo;
- Zaradi transfernih cen ima pri tujih podjetjih trgovina, vezana na predelavne posle, nižjo izkazano dodano vrednost.

Na Kitajskem je opazna nekakšna polarnost v podjetniškem sektorju, saj sta večinoma prisotna le dva ekstrema, podjetja s tujim lastniškim kapitalom ali pa kitajska podjetja v (delni ali večinski) državni lasti³⁴. Zasebnega (kitajskega) kapitala skoraj ni mogoče zaslediti.

Neučinkovito poslovanje državnih podjetij je problem vseh tranzicijskih gospodarstev. Na Kitajskem sta se za rešitev problema izoblikovala dva pristopa. Prvi je postopen, kjer že samo ime pove, da gre za postopno transformacijo podjetja od centralnoplanskega v tržno usmerjenost. Drugi pristop pa je t.i. šok terapija, ki pa v zadnjem času ni najbolj priljubljena

---

³² Od leta 1994 do 1998 se je obseg navadne trgovine povečal le za 10%, medtem ko se je obseg trgovine s predelanim blagom povečal kar za 150% (Lemoine, 2001, str.83).

³³ Razmerje med vrednostjo izvoza in uvoza predelanega blaga je bilo leta 1998 pri domačih podjetjih 1,74, pri tujih podjetjih pa 1,42 (Lemoine, 2001, str. 81).

³⁴ Leta 1994 so kitajska državna podjetja zaposlovala 67% delovne sile v mestih in so predstavljala 57 odstotkov celotne fiksne kapitalne formacije (Huang, 2001, str. 169).

(verjetno tudi zato, ker so v preteklosti na Kitajskem reforme vpeljevali postopno in so že navajeni tega pristopa). Vzroke za neučinkovitost državnih podjetij pa lahko strnemo v naslednje skupine (Nakagane, 2000, str. 3):

- vladno vmešavanje oz. pomanjkanje avtonomije v podjetjih, to je eden najbolj perečih problemov v kitajskem gospodarstvu;
- t.i. »mehke proračunske ovire« (angl. *soft budgetary constraints*), ta problem je povezan z zgornjim, saj zaradi povezav z vladajočo partijo državna podjetja ne morejo bankrotirati kljub visokim vsakoletnim izgubam – državna podjetja nimajo resnih ovir pri zadolževanju, kljub slabim poslovnim kazalcem;
- šibko managersko znanje vodilnega sloja, ki se ne zna prilagajati spremembam tržnega okolja. Managerji v državnih podjetjih sploh niso podjetniki, temveč gre za birokrate v najslabšem smislu, saj so le-ti vir korupcije v gospodarstvu.

Tuje študije govorijo o visoki stopnji povezave TNI in kitajske zunanje trgovine. Zaradi izkoriščanja cenejše delovne sile lahko govorimo o navpično povezanih podjetjih, poglaviten delež v kitajskem izvozu pa predstavljajo nedokončani proizvodi.

Chunlai (1997) govori o komplementarnem odnosu med TNI in kitajsko zunanjo trgovino, kar se ujema z dejstvom, da so TNI usmerjene v delovno intenzivne panoge, ki so hkrati tudi izvozno usmerjene. Ker ima Kitajska primerjalne prednosti v delovno intenzivnih proizvodih, naj bi imele TNI pozitiven vpliv na zunanjo trgovino. TNI torej imajo pozitiven vpliv na zunanjo trgovino Kitajske.

Študija Liuja (2001) gre še korak dlje in ugotavlja, da naj bi vzorčno posledična povezava šla od večjega izvoza države partnerice k povečanju vhodnih TNI države investitorke. Povečevanje izvoza določene države pospešuje TNI iz te države na Kitajsko, to pa posledično pozitivno vpliva na povečanje izvoza v državo investitorke. Istočasno pa pride do povečanega uvoza iz države investitorke, in sicer predvsem v obliki uvoza opreme (Liu et al., 2001, str. 199). Pri tem lahko opazimo, da je v ozadju trgovina, vezana na predelavne posle, ki jo povzročijo velike investicije (povečan uvoz zaradi uvoza opreme).

Opaziti je, da se je v preteklosti obseg zunanje trgovine s pomočjo TNI povečeval le na račun tujih podjetij, kar ni spodbudno (tuji vlagatelji so le izkoristili poceni delovno silo). Ker zasebni sektor, kamor bi vlagali tuji investitorji, praktično ne obstaja, so se na Kitajskem razširile podružnice MNP, pri katerih gredo koristi od investiranja nazaj v državo investitorke.

Kljub temu pa upanje za prihodnost ostaja, saj se vse več kitajskih državnih podjetij povezuje s tujimi podjetji z namenom manjšega birokratskega nadzora, hkrati pa imajo tudi koristi od posrednih učinkov TNI.

Vzroke za visoke deleže tujih neposrednih investicij v kitajskem gospodarstvu lahko strnemo v naslednje skupine:

- želja kitajske vlade po pridobivanju tujega kapitala in s tem posledično novih tehnologij, znanja, ustvarjanja zaposlenosti ter tudi pridobivanje tujih valut. V ta namen so bile z reformami proti koncu prejšnjega stoletja ustvarjene tudi posebne ekonomske cone s spodbudami kot so ugodnejša davčna politika, nižje cene zemljišč, zgrajena infrastruktura itd;
- velikansko hitro razvijajoče se tržišče z bodočim potencialom (skoraj 1,3 milijarde ljudi), po drugi strani pa tudi izredno poceni delovna sila;
- tuja podjetja imajo konkurenčno prednost predvsem zaradi začetnih investicij (uvoz opreme), ki so oproščene carinskih carin;
- zaradi nemobilnosti kapitala med provincami ima tuji kapital prednost;
- tuja podjetja niso podvržena strogemu vladnemu nadzoru, zaradi česar se vedno več kitajskih državnih podjetij odloča za sodelovanje s tujimi podjetji, s tem imajo tudi lažji dostop do tujega kapitala (oprema, know-how).

6. SKLEP

Kitajska se zaveda, da so za gospodarski razvoj potrebne nove tehnologije in novo znanje, to pa lahko preko neposrednih investicij priskrbi tujina. Za privabljanje tujega kapitala je kitajska vlada v preteklosti sprejela sklop ukrepov, ki so naklonjeni tujim vlaganjem, med drugim gre za razne davčne olajšave, cenejša zemljišča, izvzemanje začetnih naložb v carinskih tarifah ter nevmešavanje vlade v poslovanju tujih podjetij na Kitajskem (kar ni nezanemarljivo). Posledica je bila prava eksplozija neposrednih tujih investicij na Kitajskem v preteklosti (začetki so predstavljale t.i. posebne ekonomske cone, ki so igrale vlogo nekakšnega poskusnega laboratorija, kjer so bili centralnoplanskemu sistemu dodani nekateri tržni elementi), ta trend pa se danes nadaljuje, saj je Kitajska leta 2002 s 53 milijardami USD neposrednih tujih naložb že prehitela prej vodilne ZDA. Za tuje vlagatelje Kitajska predstavlja ogromno tržišče z velikanskim bodočim potencialom, hkrati pa je poceni delovne sile na

pretek, zaradi česar je veliko neposrednih tujih investicij v delovno intenzivnih panogah kot del strategije nižjih stroškov.

Eden od problemov na Kitajskem je netransparentnost v gospodarstvu v povezavi s korupcijo. Državna podjetja z namenom boljših ratingov napihujejo dobičke v želji za novimi bančnimi posojili, državni statistični urad, ki je pod nadzorom vlade, prav tako pretirava pri stopnjah gospodarske rasti. Stopnja gospodarske rasti na Kitajskem je v zadnjih letih ena najvišjih na svetu, vendar je delno tudi napihnjena v propagandne namene kitajske vlade.

Tuja podjetja imajo visok delež v kitajski zunanji trgovini, kjer je še vedno opaziti sledi dualizma, saj Kitajci močno spodbujajo izvoz in hkrati iz strahu pred tujino omejujejo uvoz. Ta politika je danes povsem zgrešena, saj kitajska podjetja ne morejo uvoziti kvalitetnejše opreme, kar zmanjšuje njihovo konkurenčnost. Rešitev vidijo v tujih naložbah na Kitajskem, ki so razširjene tudi zaradi popolne nemobilitnosti kapitala med kitajskimi provincami. Večina tujega kapitala prihaja iz Hong Konga, najpomembnejšega finančnega centra v jugovzhodni Aziji, ki je leta 1997, kljub priključitvi Kitajski, ohranil status ločenega carinskega območja. Hong Kong zaradi velikega števila tam registriranih podjetij s kitajskimi koreninami deluje kot nekakšen most med Kitajsko in tujino, zato je pravo vrednost tujih naložb, ki iz Hong Konga ne prihajajo posredno, težko izmeriti.

Na področju zunanje trgovine je opaziti visok delež TNI, predvsem iz sosednjih azijskih držav, ki bolj izkoriščajo stroškovne prednosti delovne sile kot pa potencial kitajskega trga. Prav v delu ima kitajsko gospodarstvo poglavitno primerjalno prednost, zasledimo lahko veliko navpično povezanih tujih podjetij (posamezne enote opravijo le del proizvodnega procesa, na Kitajskem so to delovno intenzivne proizvodne faze). Podjetja v tuji lasti imajo največji delež v trgovini, vezani na predelavne posle, ki je tudi sicer paradna panoga kitajske zunanje trgovine, saj bi bil kitajski zunanjetrgovinski presežek brez te kategorije dosti manjši (Kitajska je imela leta 2002 zunanjetrgovinski presežek z ZDA v višini 103 milijarde USD). Vzroke za visok delež tujih podjetij v trgovini, vezani na predelavne posle, je treba iskati v preferenčnem obravnavanju tujih podjetij pri uvozu tehnologije, ki je izvzeta carin. Kitajska podjetja bodo na tem področju konkurenčna, ko bo vlada odpravila nesmiselne omejitve in začela spodbujati (domači) privatni sektor z enakimi olajšavami kot so prej veljale za tujce.

Kitajska bo v enaindvajsetem stoletju zagotovo igrala pomembno vlogo na področju zunanje trgovine, pri čemer je treba pripisati poseben pomen neposrednim tujim investicijam, katerih delež vztrajno narašča vse od gospodarskih reform leta 1979. Upam si trditi, da se bo rast nadaljevala tudi v prihodnosti kot posledica vstopa v WTO, ki pa za seboj prinese postopno odpiranje še večjega števila panog. Tu pa znajo nastopiti napetosti zaradi vladajoče partije, ki vse niti drži trdno v rokah. Kitajska je ena zadnjih trdnjav komunizma v svetu, vendar bo prehod v tržno gospodarstvo neizbežen. Težave vidim predvsem v velikanskih državnih

podjetjih, ki zaradi vse večjega vdora tujega kapitala v prihodnosti ne bodo več konkurenčna, saj jih do določene mere ščiti vlada, vendar prikrivanje izgub in nenehni bančni krediti brez kritja (kritje je v bistvu visoka stopnja varčevanja prebivalstva) pa ne morejo trajati v nedogled. Z zapiranjem velikih državnih podjetij v prihodnosti (eden od problemov je tudi slab management ter visoka stopnja korupcije) zna brez dela ostati na milijone ljudi brez ustrezne izobrazbe (nizka konkurenčnost na trgu dela), kar se sicer že dogaja. To pa lahko vodi v socialne nemire. Komunistična partija s svojimi načeli pretiranega nadzora, netransparentnostjo delovanja, družinskimi vezmi in paničnim strahom pred tujim enostavno ne spada v sistem prostega trga. V prihodnosti lahko na Kitajskem torej pričakujemo nadaljnje odpiranje gospodarstva in dolgoročno usmeritev v tržni sistem, vendar zna biti ta transformacija še boleča.

LITERATURA

1. Aitken Brian, Hanson Gordon H., Harrison Ann E.: Spillovers, Foreign Investments and Export Behavior. *Journal of International Economics*, 43 (1997), str. 103-132.
2. Berkun Sandra: Foreign direct investment in China. 2001. 9 str.
[URL: <http://internationalecon.com/currentissues/china/berkun.pdf>], 15.8. 2003.
3. Blomström Magnus, Kokko Ari: Human Capital and Inward FDI. Stockholm, 2003. 26 str. [URL: <http://www.hhs.se/eijs/wp/167.pdf>] 20.9.2003.
4. ChinaBig: [URL: <http://www.chinabig.com/en/market/industry/tariff09.htm>], 2.8.2003.
5. Figuring it out. *The Economist*, London, 13.2.2003, str. 55.
6. Fung K.C.: Accounting for Chinese Trade: Some national and regional considerations. NBER working papers. 1996. 55 str. [URL: <http://papers.nber.org/papers/W5595>], 1.8.2003.
7. Graham William, Wada Erika: Foreign direct investment in China: effects on growth and economic performance. Oxford University Press. 2001, 30 str.
[URL: <http://www.iie.com/publications/wp/2001/01-3.pdf>], 14.8.2003
8. Hu Angang: The Chinese economy in prospect, RAND. 2001. 48 str.
[URL: <http://www.rand.org/publications/MR/MR1300/>], 29.7.2003.
9. Huang Yasheng: The role of foreign-invested enterprises in the Chinese economy: an institutional foundation approach. RAND, 2001. 45 str.
[URL: <http://www.rand.org/publications/MR/MR1300/>], 29.7.2003.
10. JobBankUSA:
[URL: <http://www.jobbankusa.com/News/Unemployment/unemploy70503a.html>], 25.7.2003.
11. Kachur Roman: Impact of special economic zones on regional investment in Ukraine. Kyiv-Mohyla Academy. 2002, 65 str.
[URL: <http://eerc.kiev.ua/research/matheses/2002/pdf/Kachur.pdf>], 16.8.2003.
12. Kuzem Maja: Transformacija kitajskega gospodarstva. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 47 str.
13. Lemoine Françoise: FDI and the opening up of China's economy. CEPII, 2001. 98 str.
[URL: <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/workpap/summaries/2000/wp00-11.htm>], 30.7.2003.
14. Liu Xiaming, Wang Chengang, Wei Yingqi: Casual links between foreign direct investment and trade in China. *China Economic Review* 12. 2001, str. 190-202
15. Main determinants and impacts of foreign investment on China's economy. OECD. 2000, 38 str. [URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/57/23/1922648.pdf>], 20.8.2003.
16. Mrak Mojmir: Mednarodne Finance. Ljubljana: GV Založba, 2002. 682 str.
17. Nagakane Katsuji: SOE reform and privatisation in China. University of Tokyo. 2000, 26 str. [URL: <http://www.e.u-tokyo.ac.jp/cirje/research/dp/2000/list.htm>], 20.8.2003.
18. On a roll, *The Economist*, London, 13.2.2003, str. 57.

19. Ota Tatsuyuki: The role of special economic zones in china's economic development as compared with Asian export processing zones: 1979 – 1995. Tokio: Toyo University, 2003. 28 str.
[URL:<http://www.iae.univ-poitiers.fr/EURO-ASIE/Docs/Asia-in-Extenso-Ota-mars2003.pdf>], 20.8.2003.
20. Price Waterhouse Coopers: China's Accession to the WTO. 2002
[URL:<http://www.pwcglobal.com/extweb/manissue.nsf/docid/680AF7194EB1AF6685256C38000E5E09>], 3.8.2003.
21. Repe Božo: Naša doba: Oris zgodovine 20. stoletja. Učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, 1995. 324 str.
22. Rojec Matija: Tuje investicije v slovenski razvoj. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1994. 284 str.
23. Senjur Marjan: Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 502 str.
24. Shen Jian-Guang: China's exchange rate system after WTO accession: some considerations. Bank of Finland, 2001. 17 str.
[URL:<http://www.bof.fi/bofit/eng/7online/abs/pdf/bon1701.pdf>], 8.8.2003.
25. Sun Qian, Tong Wilson, Yu Qiao: Determinants of foreign direct investments across China. CREFS Working paper, 1999. 28 str.
[URL:http://www.ntu.edu.sg/nbs/crefs/working_papers.htm], 15.8.2003.
26. Svetličič Marjan: Svetovno podjetje. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče, 1996. 426 str.
27. Šutić Nikola: Tranzicija kitajskega gospodarstva. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 48 str.
28. Tuan Chyau, Ng Linda F.Y.: FDI evolution in China and regional development: from institutional reform to agglomeration economies perspectives. Chinese university of Hong Kong, 2002. 49 str. [URL:<http://wwwsoc.nii.ac.jp/jepa/abst/10.pdf>], 15.8.2003.
29. Walmsey Terrie L., Hertel Thomas W.: China's accession to the WTO: timing is everything. Purdue University, 2000. 33 str. [URL:
http://www.qtap.agecon.purdue.edu/resources/res_display.asp?RecordID=403], 15.8.2003.
30. Wang Hong: China's exports. St Martin's press, 1992. 230 str.
31. Yao Shunli: US permanent normal trade relations with China: What is at stake?. Adelaide: University of Adelaide, 2000. 31 str. [URL: [URL:
<http://www2.economics.adelaide.edu.au/listCIESdiscpap.php>], 13.8.2003.
32. Yeh K.C. China's economic growth: Recent trends and prospects. RAND, 2001. 30 str.
[URL: <http://www.rand.org/publications/MR/MR1300/>], 29.7.2003.
33. Zajc Katja: Analiza povezanosti tokov mednarodne trgovine in kapitala. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 117 str.

VIRI

1. China Custom Statistics [URL: <http://www.tdctrade.com/chinastat/>], 1.9.2003.
2. Chinaproducts.com [URL: <http://www.chinaproducts.com/eng2/content/conf1664.php>], 10.8.2003.
3. China's rapid transformation: the role of FDI, [URL: http://www.aucegypt.edu/academic/econ/FDI_PAPER.HTM#_edn7], 12.9.2003.
4. CIA World Factbook [URL: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ch.html>], 27.7.2003.
5. Economist Intelligence Unit [URL: <http://www.economist.com/countries/China/profile.cfm?folder=Profile%2DEconomic%20Data>], 30.7.2003.
6. EconStats [URL: <http://www.econstats.com/grplist2.htm>], 14.8. 2003.
7. Euromonitor [URL: http://www.euromonitor.com/results_country.asp?country=CN&s=ctry], 15.8.2003.
8. Exchange rates [URL: <http://www.x-rates.com>], 15.10.2003.
9. Uradna stran United Nations Population Fund [URL: <http://www.unfpa.org/>], 27.7.2003.
10. Uradna stran WTO [URL: <http://www.wto.org>], 30.7.2003.

PRILOGE

Kazalo prilog:

PRILOGA A:	Podatki o kitajski zunanji trgovini.....	1
PRILOGA B:	Davčne spodbude pri investiranju na Kitajskem.....	4
PRILOGA C:	Klasifikacija CHELEM po stopnjah predelave proizvodov.....	6
PRILOGA D:	Primerjava stroškov dela v izbranih državah.....	7
PRILOGA E:	Slovarček izrazov	8

PRILOGA A: Podatki o kitajski zunanji trgovini

Tabela A-1: Kitajski izvoz in uvoz med leti 1980 in 2002

LETO	IZVOZ v mio USD	Delež v svetovnem izvozu (v %)	Rast izvoza (v %)	UVOZ v mio USD	Delež v svetovnem uvozu (v %)	Rast uvoza (v %)
1980	18.189	0,9		20.049	1,0	
1981	22.007	1,1	21,0	22.014	1,1	9,8
1982	21.913	1,2	-0,4	18.939	1,0	-14,0
1983	22.151	1,2	1,1	21.323	1,1	12,5
1984	24.871	1,3	12,3	26.185	1,3	22,8
1985	27.343	1,4	9,9	42.491	2,1	62,3
1986	31.060	1,5	13,6	43.164	2,0	1,6
1987	39.487	1,6	27,1	43.216	1,7	1,2
1988	47.540	1,7	20,4	55.251	1,9	27,8
1989	52.538	1,7	10,5	59.142	1,9	7,0
1990	62.091	1,8	18,2	53.345	1,5	-9,8
1991	71.910	2,0	15,8	63.791	1,8	19,6
1992	84.940	2,3	18,1	80.585	2,1	26,3
1993	91.744	2,4	8,0	103.959	2,7	29,0
1994	121.006	2,8	31,9	115.615	2,6	11,2
1995	148.780	2,8	22,9	132.084	2,5	14,2
1996	151.048	2,8	1,5	138.833	2,5	5,1
1997	182.792	3,3	21,0	142.370	2,5	2,5
1998	183.712	3,4	0,5	140.237	2,5	-1,4
1999	194.931	3,4	6,1	165.699	2,8	18,2
2000	249.203	3,9	27,8	225.094	3,4	35,8
2001	266.098	4,3	6,8	243.553	3,8	8,2
2002	325.565	5,1	22,3	295.203	4,4	21,2

Vir: letopis WTO (<http://www.wto.org>)

Tabela A-2: Vodilni svetovni izvozniki v blagovni menjavi v letu 2001

Rang	Izvoznik	Vrednost izvoza (v mrd USD)	Delež v svetovnem izvozu	Letna odstotna sprememba
1	ZDA	730,8	11,9	-6
2	Nemčija	570,8	9,3	3
3	Japonska	403,5	6,6	-16
4	Francija	321,8	5,2	-1
5	Velika Britanija	273,1	4,4	-4
6	Kitajska	266,2	4,3	7
7	Kanada	259,2	4,2	-6
8	Italija	241,1	3,9	0
9	Nizozemska	229,5	3,7	2
10	Hong Kong, Kitajska	191,1	3,1	-6
	Domači izvoz	20,3	0,3	-14
	Re-eksport	170,8	2,8	-5

Vir: letopis WTO (<http://www.wto.org>)

Tabela A-3: Vodilni svetovni uvozniki v blagovni menjavi v letu 2001

Rang	Uvoznik	Vrednost uvoza (v mrd USD)	Delež v svetovnem uvozu	Letna odstotna sprememba
1	ZDA	1180,2	18,3	-6
2	Nemčija	492,8	7,7	-1
3	Japonska	349,1	5,4	-8
4	Velika Britanija	331,8	5,2	-3
5	Francija	325,8	5,1	-2
6	Kitajska	243,6	3,8	8
7	Italija	232,9	3,6	-2
8	Kanada	227,2	3,5	-7
9	Nizozemska	207,3	3,2	-5
10	Hong Kong, Kitajska	202,0	3,1	-6
	Zadržani uvoz ³⁵	31,2	0,5	-11

Vir: letopis WTO (<http://www.wto.org>)

³⁵ Zadržani uvoz = uvoz – re-eksport

Tabela A-3: Glavni kitajski zunanjetrgovinski partnerji v letu 2001

Rang	Država	Vrednost (v mio USD)	Letna odstotna sprememba	Izvoz (v mio USD)	Letna odstotna sprememba	Uvoz (v mio USD)	Letna odstotna sprememba
1	Japonska	64.726	8,3	32.740	10	31.986	6,6
2	ZDA	60.077	9,9	40.306	4,8	19.770	21,9
3	EU	56.851	12,6	30.110	5,9	26.741	21,2
4	Hong Kong	40.680	2,8	33.681	2,9	6.999	2,6
5	ASEAN	30.334	6,8	13.138	6	17.196	7,4
6	Republika Koreja	26.714	6	9.098	11,4	17.616	3,5
7	Tajvan	23.384	5	3.616	-2,4	19.768	6,5
8	Rusija	7.593	31,5	1.783	19,8	5.810	35,6
9	Avstralija	6.500	4,8	2.589	3,2	3.911	5,9
10	Kanada	5.451	4,3	2.543	6,4	2.908	2,6

Vir: Chinaproducts.com (<http://www.chinaproducts.com/eng2/content/contf1664.php>)

PRILOGA B: Davčne spodbude za tuje investitorje na Kitajskem

Za tuje pravne in fizične osebe na Kitajskem obstaja 11 oblik davka: To so davek na dohodek podjetij s tujimi investicijami in tujih podjetij, davek na dodano vrednost, davek na poslovanje, davek na potrošnjo, davek na povečan dobiček pri vrednosti zemljišča, davek na resurse, taksa v kolekih, davek na zakol, davek na mestne nepremičnine, davek na dovoljenje za uporabo vozil in plovil ter individualni davek na dohodek. Podjetja s tujim kapitalom in tuje fizične osebe v provinci Jiangxi so deležni naslednjih davčnih ugodnosti:

Davek na dobiček podjetij

Davek na dobiček tujih podjetij in podjetij s tujimi investicijami se odmeri po stopnji 30% ter dodatne 3% (lokalni davek na dobiček).

1. Podjetja s tujimi investicijami, kjer naj bi proizvodnja delovala več kot 10 let, so od tistega leta dalje, ko v bilanci uspeha izkazujejo dobiček, oproščena davka na dobiček (tudi lokalnega) v prvih dveh letih izkazovanja dobička, od tretjega do petega leta pa zanje velja 50% znižanje plačanega davka.
2. Podjetju s tujim kapitalom v kmetijski panogi, gozdarstvu ali živinoreji ter kateromukoli podjetju s tujim kapitalom locirano v oddaljenih podrazvitih (underdeveloped) področjih je ob odobritvi pristojnega lokalnega davčnega urada omogočeno 15% do 30% znižanje vrednosti davka na dobiček deset let po obdobju, določenem v prvi točki.
3. Skupna vlaganja kitajskih in tujih podjetij na področju gradnje pristanišč in pristaniških skladišč z delovno dobo več kot 15 let so ob odobritvi pristojnega davčnega urada oproščena davka na dobiček na državni in lokalni ravni pet let od prvega izkaza dobička, od šestega do desetega leta velja znižanje plačanega davka za 50%.
4. Izvozno usmerjena podjetja s tujim kapitalom so lahko ob poteku davčnih oprostitev in znižanja davkov še naprej deležna 50% znižanja davka na dobiček (na državni in lokalni ravni), če delež njihovega izvoza presega 70% celotne vrednosti njihove proizvodnje v istem letu.
5. Tehnološko napredna podjetja s tujim kapitalom so lahko ob poteku davčnih oprostitev in znižanja davkov še naprej deležna 50% znižanja davka na dobiček (na državni in lokalni ravni), če še naprej ostanejo na tehnološko visoki ravni³⁶
6. Tehnološko napredna podjetja in podjetja s tujim kapitalom v energetskem, transportnem, pristaniškem sektorju ter podjetja na področju razvoja znanosti in tehnologijez delovno dobo več kot 10 let, so od prvega leta, ko izkazujejo dobiček,

---

³⁶ V zakonu pa ni določeno, kaj naj bi pomenila tehnološko visoka raven.

oproščena davka na dobiček do petega leta, od šestega do desetega leta pa so deležna znižanja davka za 50%.

7. Izvozno usmerjena podjetja s tujim kapitalom so lahko deležna izvetja pri lokalnem davku na dobiček, če vrednost njihovega izvoza presega 70% celotne vrednosti proizvodnje v istem letu.
8. Podjetja s tujim kapitalom, ki poslujejo na področju kmetijstva, gozdarstva, živinoreje, zaščite vodnih virov in na področju predelave kmetijskih dobrin, in z delovno dobo več kot 10 let ter manj kot 15 let so od prvega leta, ko izkazujejo dobiček, oproščena lokalnega davka na dobiček od prvega do petega leta, od šestega do petnajstega leta pa so deležna znižanja davka za 50%.
9. Dobiček, ki izhaja iz tujega vlagatelja v podjetju s tujim kapitalom je oproščen plačila davka na dobiček.
10. Prihodki od obresti na posojila, ki jih mednarodne finančne organizacije namenijo kitajski vladi ali kitajskim državnim bankam, so izvzeti pri davki na dobiček
11. Prihodki od obresti na posojila, ki jih tuje banke namenijo kitajskim državnim bankam po ugodnejših obrestnih merah, so izvzeti pri davku na dobiček.

Davek na dodano vrednost

1. Proizvodnja podjetij s tujim kapitalom, namenjena izvozu ali izvozno usmerjenim podjetjem je v skladu »začasne odredbe (regulation) Ljudske republike Kitajske o davku na dodano vrednost« deležna povračila ob predložitvi izvoznih carinskih deklaracij in davčnih certifikatov.
2. Podjetja s tujim kapitalom, ki uvažajo surovine, namenjene proizvodnji za izvoz, so izvzeta prometnega davka ob izvozu ter hkrati izvzeta oproščena carinskih obveznosti.

Davek na potrošnjo

Podjetja s tujim kapitalom, ki izvažajo obdavčljive potrošne dobrine so izvzeta pri plačilu davka na potrošnjo, razen pri nekaterih določenih državnega sveta.

Davek na nepremičnine ter dovoljenje za uporabo vozil in plovil

Izvozno usmerjena ter tehnološko napredna podjetja ter podjetja, ki se ukvarjajo z razvojem in delovanjem kmetijstva, gozdarstva ter živinoreje so ob odobritvi davčnih oblasti oproščena plačila davka na nepremičnine ter davka na uporabo vozil in plovil za obdobje petih let.

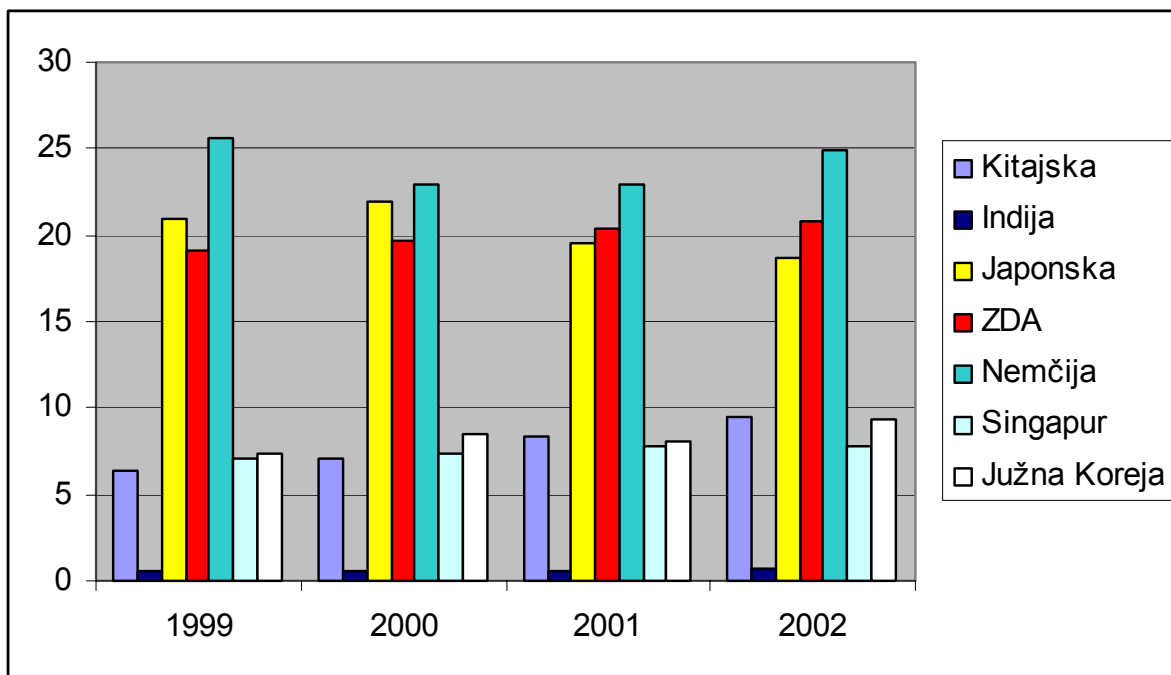
PRILOGA C: Klasifikacija CHELEM po stopnjah predelave

<p>Vmesne dobrine (intermediate goods) Tkanine Elektronske komponente Papir Različni aparati Plastika Gnojila Sestavni deli vozil Barve Izdelki iz lesa Cevi Kovinske strukture Izdelki iz gume (vklj. s pnevmatikami)</p>	<p>Surovine (primary) Surova nafta Neužitni kmetijski izdelki Ostali užitni kmetijski izdelki Ne-železove rude Železova ruda Naravni plin Žita Neprocesirani minerali</p>
<p>Oprema (equipment goods) Specializirani stroji Telekomunikacijska oprema Aeronavtična oprema Računalniška oprema Električna oprema Stroji Gradbena oprema Merilni instrumenti Komercialna vozila Ladje Kmetijska oprema orožje</p>	<p>Osnovni industrijski izdelki (basic manufacturing) Jeklo Osnovne organske kemikalije Ne-železove kovine Osnovne anorganske kemikalije Steklo Keramika Cement Koks</p>
<p>Mešani izdelki (mixed products) Plastični izdelki Usnje Rafinirani naftni produkti Meso Maščobe Živalska krma Sladkor Tiskovine Pohištvo Električna oprema</p>	<p>Potrošne dobrine (consumption goods) Optika Avtomobili in kolesa Oblačila Toaletne potrebščine Potrošna elektronika Farmacevtski izdelki Urarski izdelki Pletenine Preproge Gospodinjski električni pripomočki Konzervirano sadje Tobačni izdelki Pijače Konzervirano meso/ribe Žitarice Različni končni izdelki</p>
	<p>Ostalo (not elsewhere specified products) Nakit, umetniška dela Ne-monetarno zlato Ostali izdelki</p>

PRILOGA D:

Tabela D-1: Primerjava stroškov na uro dela v izbranih državah med leti 1999 in 2002 v USD

Vir: Economist Intelligence Unit, 2003.

PRILOGA E: Slovarček izrazov

Country of origin	država porekla blaga
Entitlements to foreign exchange	pravice do tuje valute
Export spillovers	posredni učinki
GATT	Splošni sporazum o carini in trgovini
Government procurement	javna naročila
Interfirm trade	trgovanje med podjetji
Intrafirm trade	trgovanje znotraj podjetja
Liability insurance	zavarovanje obveznosti
Managed floating	uravnavan fleksibilni devizni tečaj
Master policy	skupna zavarovalna polica
MFN	načelo največje ugodnosti
NTR	normalni trgovinski odnosi
OECD	organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
Preferential treatment	prednostna obravnava
Processing trade	trgovina, vezana na predelavne posle
Reinsurance	pozavarovanje
Roundtripping	kroženje
Short-term foreign borrowing	kratkoročna tuja posojila
Society services	družbene storitve
Special economic zones	posebne ekonomske cone
TNI	tuje neposredne investicije
Transit shipment	tranzitna pošiljka
Transshipment	pretovarjanje
WTO	svetovna trgovinska organizacija